

OTDK-dolgozat

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

2023

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Vitéz János Tanárképző Központ

Szalacsi-Rencsik Emília Mária
Magyartanár – média-, mozgókép- és kommunikációtanár szak

A VIZUALITÁS SZEREPE ÉS MÓDSZERE AZ IRODALOMOKTATÁSBAN

Témavezetők:

Sályiné Pásztor Judit Szilvia (egyetemi adjunktus)
és Vajdai-Horváth Zsuzsa Beatrix (egyetemi adjunktus)

Dolgozat lezárásának dátuma: 2022. július 2.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	5
2. Vizualitás.....	7
2. 1. A módszer rövid ismertetése	7
2. 2. Pszichológiai megközelítés.....	9
2. 2. 1. Figyelem	10
2. 2. 2. Lokalizáció.....	11
2. 2. 3. Felismerés	11
2. 2. 4. Absztrakció	12
2. 2. 5. Perceptuális konstanciák.....	12
2. 2. 6. Vizuális figyelem.....	13
2. 2. 7. Emlékezés	14
2. 3. Média.....	17
2. 3. 1. A média közéleti szerepe	18
2. 3. 2. Kódolás	19
2. 3. 3. Napjaink.....	19
3. A gyakorlat.....	22
3. 1. Gyakorlat ideje, és az osztály ismertetése	22
3. 1. 1. A diákokról röviden	23
3. 2. A gyakorlat felépítése.....	24
3. 2. 1. Tananyag közös jellemzői.....	24
3. 3. Nemzeti alaptanterv rövid áttekintése	26
3. 4. A tanított témák	28
3. 4. 1. Janus Pannonius	28
3. 4. 2. Angol reneszánsz	31
3. 4. 3. William Shakespeare	33
3. 4. 4. Barokk.....	36
3. 4. 5. Zrínyi Miklós	38
3. 4. 6. A felvilágosodás.....	40
3. 4. 7. Voltaire	41
3. 4. 8. Molière.....	42
3. 4. 9. Csokonai Vitéz Mihály	45
3. 4. 10. Berzsenyi Dániel.....	49

3. 4. 11. Edgar Allen Poe	52
4. Tapasztalati meglátások	54
4. 1. Felmérés összefoglalása	56
Irodalomjegyzék.....	58
Ábrajegyzék	61
Mellékletek.....	64

„Minél feltűnőbbben vizuális a prezentációd, annál több ember fog rá emlékezni. És ami fontosabb, emlékezni fognak rád.”¹ Paul Arden

1. Bevezetés

Már gyermekkoromban is szerettem foglalkozni a képekkel. Lekötöttek a színek és formák tanulmányozása, megfigyelése. Ha gimnáziumban prezentációt kellett készítenem egy témához, a diasorokat igyekeztem érdekesen felépíteni sok színes képpel vagy művészi alkotással, ezzel szemben minél kevesebb szöveggel. Akkoriban úgy tűnt, hogy nem alkottam semmi különlegeset, mégis időről időre pozitív visszajelzéseket kaptam. Ezt vettem észre az egyetemi óráimon is. Nem tartottam különlegesnek a diasoraimat a társaiméhoz képest, viszont egyre több visszajelzést kaptam tőlük is, melyben kifejtették, hogy mennyire szépnek és érdekesnek találják a prezentációimat. Azzal leptek meg a legjobban, hogy jóval később is emlékeztek ezekre. Ezért gondoltam, hogy a tanítási gyakorlataim során is ki fogom próbálni a vizuális tartalmak felhasználását az irodalomoktatásban. Egyszerűnek tűnik, mégis rengeteg dolgot ölel fel: diasorokat (képekkel, mémekkel, GIF-ekkel), játékos feladatokat, képregények készítését, fotózását, videók (filmrészletek) használatát és művészi alkotások készítését. A felsoroltakhoz pedig megemlíteném az is, hogy azok a feladatok, melyekhez a tanulóknak készíteniük kell valamit, az fejleszti is őket. Például egy rajz, festmény vagy képregény megalkotása hat a kéz ügyességre, kreativitásra, térhasználatra, rendszerezésre és memóriára. (Nagy 2002: 264)

A dolgozatomban ki fogok térni a módszer ismertetésére, a vizualitás pszichológiai részére, továbbá a médiára is. Bemutatom, hogy miként használtam fel a vizualitást a tanításban mint egyfajta segédletet, és azt is, hogy miért tartom jó megoldásnak jelenlétét az oktatásban. Ugyanakkor egy Google-úrlapos felmérést is készítettem a témámhoz, hogy visszajelzést kapjak az eredményességről (ld. a *Felmérés* fejezetben). Ezt a visszajelzést össze fogom foglalni a dolgozatom végéhez érve. A szeptembertől decemberig, illetve januártól májusig tartó összefüggő egyéni gyakorlatom alatt próbáltam ki a módszert, amikor lehetőség volt nagyobb lélegzetű irodalmi témák tanítására.

Az egyéves gyakorlatom alatt a két 10. osztály közül csak az egyikben tanítottam. Arra törekedtem, hogy minél több tananyaghoz tudjak készíteni diasorokat, és külön feladatokat, melyek segítik az adott témakörök értelmezését, memorizálását.

¹ Minél feltűnőbbben vizuális a prezentációd, annál több ember fog rá emlékezni. És ami fontosabb, emlékezni fognak rád. – The more strikingly visual your presentation is, the more people will remember it. And more importantly, they will remember you. Paul Arden (1)

Őszintén, nehéz minden apró részletet sorba tenni, hiszen hatalmas témáról van szó. Már-már úgy is fogalmazhatnánk, hogy ez a téma majdnem olyan, mint egy nagy háló. Rengeteg az összefüggés, egymásra utalás és hatás, emiatt a későbbiekben igyekszem minél érthetőbben tisztázni, hogy mi miért fontos, mire utal, mivel áll kapcsolatban.

Bevezetésem befejezését a mottóval zárom. Az idézetet véletlenszerű böngészéssel találtam, viszont, mikor elolvastam, azonnal megtetszett, és elmentettem. Hogy miért pont ezt választottam? Egyszerű. Úgy érzem, minden benne van, amely érinti a dolgozat témáját. Hadd fordítsam le a két mondatot. Előre hozzáteszem, ez egy nyersfordítás lesz, éppen azért, hogy szó szerint lehessen érteni a mondatok lényegét. Íme: Minél feltűnőbb vizuális a prezentációd, annál több ember fog rá emlékezni. És ami fontosabb, emlékezni fognak rád. Itt kapcsolnék vissza a bevezetésem elejéhez, ahol arról számoltam be, hogy a vizuális (azaz sok képet tartalmazó) diasorok mennyire meg tudnak maradni az emberek elméjében. Tehát minél szebben kidolgozott, feltűnőbb, vizuálisabb egy előadás, és egy tanóra, annál több diák emlékszik majd rá. Igazság szerint elég lett volna ennyit idéznem a mottóhoz, de egyre inkább úgy éreztem, hogy kell az idézet vége, amely arról szól, hogy az is fontos, hogy rám, mint készítőre emlékezzenek. Hadd fejtsem ki ezt is. Igaz, még hivatalosan nem vagyok tanár, még csak a tanulmányaim végén járok, de úgy érzem, hogy a példaadás rendkívül fontos ebben a szakmában, hivatásban. Egy tanár nem csupán bemegy egy osztályhoz, leadja az aktuális tananyagot, majd kisétál óra után. Úgy hiszem, hogy ennél sokkal több a feladata. A tanár, mint ember is felelős a diákokért. És mint ember, jó példát kell nekik mutasson. Lehet ez egyszerű kedvesség, őszinteségre nevelés, nehézségeken átsegítés, tanácsok adása, és a jóra ösztönzés. Fel sem tudom sorolni, hogy mennyi minden kapcsolódik egy tanár feladatai közé. Mikor elkezdtem az egyéves gyakorlatomat, az járt a fejemben, hogy olyan leendő tanár szeretnék lenni, akiben a gyerekek megbízhatnak, kérdezhetnek tőle, együtt nevelhetnek vele, közösen tudnak megoldani problémákat. Erről a *XXI. század és nevelés* című könyvben olvastam is megerősíteteket. A tanároknak ki kell alakítaniuk egy pedagógia kötődést, amely a pedagógus és tanuló közötti kapcsolatot érinti. Gondolhatunk a szeretetre a kötődés kapcsán, de még annál is fontosabb a ragaszkodás, bizalom és a proszocialitás. Fontos, hogy a tanuló érezze, hogy megbízhat a nevelőjében, ha kell, megvédi és segíti őt. Ha ezt a tanulók folyamatosan érzékelik és megtapasztalják, akkor ki tud alakulni az eredményes nevelés egyik legfontosabb feltétele, a pedagógiai kötődés. (Nagy 2002: 213) Ezért is hagytam meg a mottó második felét, miszerint: ami ennél is fontosabb, emlékezni fognak rád. Azaz egy jó tanárra emlékezni fognak. A tettei, mondatai, kedves szavai, akár még nevelő dorgálásai is megmaradnak. A tanár, mint példakép, és mint nevelő személy. Így tehát összefűzöm a

tanítást a vizualitással, továbbá a példaadással, neveléssel is. Úgy hiszem, hogy mindannyiunk életében van néhány meghatározó pedagógus, akikre szívesen emlékezünk vissza, akiknek tanácsai fülünkben csengenek. Én is fel tudok sorolni az életemből ilyen maradandó emlékeket, melyek tanáraimhoz kapcsolódnak. Továbbá nem is egyszer hallgattam végig, ahogy édesapám, édesanyám, és barátaim is szívesen felemlítettek olyan pedagógusokat, akik jó példát adtak nekik, életbölcsséget kaptak tőlük, és emiatt a mai napig becsülik őket. Mindezeket összevetve úgy érzem, a dolgozat mottója ténylegesen egyfajta irányadás. Egyszerre szeretnék a vizualitással foglalkozni a tanórákon, emellett pedig szeretnék egy példaértékű pedagógus lenni, akire örömmel, és megbecsüléssel emlékeznek vissza a diákok.

2. Vizualitás

Sokáig gondolkodtam, mivel is kellene kezdenem a dolgozatot, és végül arra jutottam, hogy mindenképpen kell egy kezdőpont, ahonnan el tudok indulni. Ez a kezdőpont a vizualitás fogalma. Mi is a vizualitás, és hogyan kapcsolódhat ez az irodalomórához? Hogy Cseh Tamás egyik dalát idézzem, „*csupán a pontosság miatt*” (Bereményi 2008: 227) nézzük meg, mit is jelent a vizuális szó. A Magyar Értelmező Kéziszótárban ez áll: „*látási, látáson alapuló*”. (Juhász, Szőke, O. Nagy, Kovalovszky 1992: 1517) Ezt az Idegen szavak és kifejezések szótára még kiegészíti: „*a látással kapcsolatos, a látási érzeten alapuló*”. (Bakos 1989: 900) Tehát mindenképpen a látáshoz köthető. A látáshoz, mely végül elvezet az értelmezésekhez, érzésekhez. Mindazonáltal hat a memóriára is. A vizualitást én három további alfejezetre fogom bontani, melyben igyekszem bemutatni, miért érdemes a tanítás során használni képeket, videókat, GIF-eket és akár mémeket. Az első a módszer rövid bemutatása lesz, majd a pszichológiai megközelítés, végül harmadik a média.

2. 1. A módszer rövid ismertetése

Többször leírtam már, hogy vizuális tartalmakkal szeretném kiegészíteni az irodalomórákat. Az imént tömören ismertettem, hogy mi is a vizualitás szó, és mihez kapcsolódik. A későbbiekben pedig egyre inkább ki fog rajzolódni, hogy milyen módon használtam fel az említett tartalmakat az oktatásban. Itt előre is bocsátom, hogy a gyakorlat bemutatásánál (ld. A *tanított témák* fejezetnél) kevésbé ragaszkodom a tudományos megfogalmazásokhoz, mivel a célom az, hogy érezhető legyen a személyes példáimmal, a gyerekek miként fogadták ezt a

módszert, és hogy működtek vele együtt. Fontosnak tartom azt is közölni, hogy milyen megoldások születtek az osztálytól, így releváns visszajelzést tudok adni a módszeremről.

Hozzáteszem, tudom, hogy az irodalomoktatásban már létezik egyfajta szemléltetés és képi illusztrációk használata. Az én módszerem abban különbözik, hogy nemcsak érdekességnek vetíték ki egy képet egy adott témához, hanem dolgozunk is a képekkel. Az irodalmi szöveg a kiindulópont mindig. Képtelmezésnél is a szövegre térünk vissza, tehát hiába fektetek nagy hangsúlyt egy vizuális tartalomra, az irodalmi szöveg kell hozzá, hogy értelmet nyerjen. Viszont nem mindig én biztosítom a szöveghez a képet. Szeretem a diákok fantáziáját is megmozgatni, és a szöveg alapján kérem őket, írják körül, mit képzelnek el az olvasottak alapján. Ez egy nagyon fontos pont. Fejlődik vele a diák kreativitása, képzelőereje és szövegértelmezése is. Ha nehéz a szöveg és megakadnak, akkor természetesen én indítom a körülírást. Az is megesik, hogy segítségként mutatok egy képet, és abból elindul egy beszélgetés, majd a gyerekek képzelik tovább a vetített képet, és mondanak új megoldásokat.

Viszont térjünk is át arra, hogy mi is ez a módszer. Lényegre törően ismertetem. Az egyik fő pont az, hogy felkeltsem a gyermekek figyelmét. Keresek találó képet egy irodalmi alkotáshoz, kivetítem, majd ösztönzőm a diákokat, hogy értelmezzék a szöveget a kép alapján, és akár fordítva is. Idekapcsolódnak az órai megbeszélések, közös gondolkodások, páros munkák, csoportmunkák és még otthoni munkák is. Amikor egy-két bizonyos képhez kötöttünk információkat, azt újra rögzítjük összefoglalásoknál. Tehát az ismétlés által törekszem arra, hogy megmaradjanak a fontos tudnivalók. Végül visszakérdezésnél a képek beépíthetők egy segédletként, sőt feladatokat is lehet velük kiadni. Lehet ez szóbeli felelet, írásbeli dolgozat vagy témazáró. A cél, hogy mindaz, amit a tanórán megbeszéltünk a memóriába rögzüljön, és a vizuális tartalomnak köszönhetően újra feleleveníthetővé váljon.

Fel lehet tenni a kérdést, hogy hol lehet ezt a módszert használni igazán az irodalomoktatásban? A válasz, szinte bárhol, hiszen előkerülhet a vizuális tartalom pályaképnél, szövegértésnél, szövegelemzésnél, verselemzésnél, fogalommagyarázatnál, ismétlésnél és dolgozatnál. Amit pedig lényegesnek tartok kiemelni az az, hogy az irodalomban rengeteg olyan téma és érzelm van, amellyel a diákok megeshet, a való életben még nem találkoztak, emiatt sokszor nehezebben szólnak hozzá egy-egy témához. Azt vettem észre, ha valamihez tudom kötni a tananyagot, amely közelebb áll hozzájuk, akkor meg tudom törni a szótlanságot. Tehát, ha a szöveg vagy a téma idegen a diákoknak, akkor egy ismerős dolog bekapcsolása a megoldás. Mi lehet ismerős dolog? Például egy filmre vagy filmrészletre utalás, mert az a mostani tanulóknak mondhatni „hazai terep”. Azzal, hogy megmutatok egy filmrészletet (amely tud kapcsolódni az adott irodalmi témához), nagyobb

átélést érek el. Viszont ugyanez igaz a képekre és GIF-ekre is. Azt tapasztaltam, hogy a diákok ennek a módszernek köszönhetően jobban bele tudnak kapcsolódni a tanórába és az aktuális tananyagba. Sokkal jobban megmozgatja a fantáziájukat, és bátrabban kifejezik mindazt, amely eszükbe jut. Azt is meg kell említenem, hogy az egész módszert figyelembe véve elmondhatom, hogy általa csoportformálás és személyiségfejlesztés is történik. Saját magam tapasztaltam, hogy a csendes és zárkózott diákok is elkezdtek megszólalni az irodalomórákon.

Összességében fontos az, hogy olyan vizuális tartalommal készüljek, amely felkelti a korosztály figyelmét. Ez képez hidat közém és a tanulók közé. Ez az a közös út, ahol a szemlélés során gondolataink, értelmezéseink találkoznak és kifejeződnek. Az idegenséget pedig, ahogy fentebb említettem, az ismerősséggel küzdöm le. A képek értelmezésével pedig önértelmezés is ki tud alakulni. Úgy érzem kicsit a Kett-módszerhez is lehet kötni, legfőképpen a szemlélés részéhez: *„Ebben a szemlélésben egyúttal önszemlélés is történik. Abban, amit szemlélek, megtalálok valamit magamból, ami ott van és történik, az bennem is van és bennem is történik. A szemlélés során tehát a gyermekek a világba integrált önmagukat tapasztalják meg.”* (7)

A továbbiakban a vizualitás alapjairól lesz még szó. A következő fejezetben a pszichológiai oldalát mutatom be, amelyből kiemelendő a látás, azaz a figyelem és az emlékezés.

2. 2. Pszichológiai megközelítés

„Szemünk kinyílása egy életen keresztül tarthat. A látás egy pillanat műve.” (Mello 2005:11) – írja Anthony de Mello jezsuita szerzetes és pszichoterapeuta. Valóban így van, a látás csak egy pillanat műve. A képek észlelése, megértése mind egy pillanat alatt történnek. Megesik az is, hogy fel sem fogjuk, mit nézünk, mégis az agyban már helyet kap a látott kép. A továbbiakban többnyire az Atkinson és Hilgard-féle *Pszichológia* könyvet fogom használni. Ahogy fentebb említettem, a vizualitás a látáshoz köthető. Ha pedig a látásról beszélünk, ismernünk kell néhány folyamatot, melyek kapcsolódnak ide. Ilyen maga az észlelés is. Az észlelés egy ingerből keletkezik, pontosabban a retinára eső fényből. (Atkinson 2005: 170–171) Ennek köszönhetően tudunk eligazodni a világban. Figyelünk a körülöttünk lévő jelekre, helyzetekre, feldolgozzuk az információkat, tanulunk belőlük és problémákat oldunk meg. Az észlelőrendszernek öt főbb szerepe van: *„1. a számunkra fontos szenzoros ingerek kiválasztása; 2. lokalizáció, vagyis a tárgyak helyének meghatározása; 3. felismerés, vagyis a tárgyak azonosítása; 4. absztrakció, vagyis a tárgy alapvető tulajdonságainak megállapítása;*

és 5. a tárgyak alakállandóságának megtartása változó retinális képek mellett is.” (Atkinson 2005: 172) Az öt pontban van néhány kulcsszavunk, ilyen a figyelem, lokalizáció, felismerés, absztrakció, perceptuális konstanciák. Tehát, mikor a látásról van szó, figyelembe kell vennünk ezt a sorrendet. Természetesen én itt a vizualitásra gondolok, képekre, melyeket a tanítás során használok, de ettől függetlenül az említett sorrend nem változik. Ugyanezek a folyamatok mennek végbe, ha egy képet, vagy videót néznek a gyermekek.

2. 2. 1. Figyelem

Így elsősorban a figyelem az egyik olyan pont, amely kapcsolódik a képek feldolgozásához. Vannak különböző kutatások, melyek feltérképezték, hogy egy kép nézése közben hogyan tapogatunk le egy adott képet. A szemmozgás megfigyelésének köszönhetően nyomon lehet követni, hogy a szemünk milyen módon figyel meg valamit. A vizuális letapogatásnak két szakasza van: fixációk és szakkádok. Amíg a fixációk szakasza tart, a szemünk rövid ideig nagyjából mozdulatlan. A szakkádok alatt a szemünk gyorsan ugrál egyik helyről a másikra. A fixációk alapján meg lehet állapítani, hogy a vizuális figyelmünk merre irányul, hogyan vándorol pontról pontra. Azt még meg kell említenem, hogy a fixációk a legtöbb információt hordozó pontokra irányulnak. Tehát, egy képnek van információtartalma, és ezeket a szemünk megfigyeli, feltérképezi. A szemmozgás követését a rávetítés eljárással oldják meg. Egyébként ezt az eljárást, a figyelem feltérképezését a médiában is használják. Például egy honlap, híroldal megtekintésekor megnézik, hogy a szem mit vesz először észre, hol tölt több időt, és merre halad tovább. Általa az is megállapítható, hogy melyek azok a területek, melyeket a szem alig vesz észre, jobban mondva meg sem néz. Az ebben a szakmában dolgozók pontosan tudják, hogy mely sarokba, mekkora betűmérettel kell az információt elhelyezni az oldalon, hogy az eljusson az olvasókhöz. Azaz, hogy mely hírek és információk kerüljenek a figyelem középpontjába. Természetesen innentől kezdve a manipuláció veszélye, finomabban fogalmazva lehetősége is felmerül, de ezt nem tartom relevánsnak bővebben kifejteni. Visszatérve a figyelemhez, ahogy már említettem, vannak bizonyos pontok, melyek több információtartalommal rendelkeznek. Ilyen például egy arc letapogatásánál a szemek, a száj és az orr. Ezek azok a pontok, amelyek lehetővé teszik az azonosítást. Ugyanakkor voltak olyan szemmozgásról szóló kutatások is, amelyben egy képen szokásos és nem szokásos dolgot helyeztek el. Azt figyelték meg, hogy a szem korábban, és több időt töltött a szokatlan dolognál, mint a szokásosnál. Ez azért érdekes, mert ha tanítás közben nem egy megszokott képet vetítünk ki, hanem egy kreatív, szokatlan alkotást, akkor a figyelem ezek alapján sokkal

nagyobb lesz. Gyakrabban fogják letapogatni a képet, és általa talán azt is mondhatom, hogy nagyobb érdeklődést kelt, amely a memóriát is befolyásolhatja, hiszen nagyobb hatást vált ki. (Atkinson 2005: 173–175) Az pedig bizonyított, hogy ami nagy hatással van ránk, arra jobban emlékezünk (ld. Atkinson & Hilgard *Pszichológia* könyv ötödik fejezetében). Erről még fogok írni a későbbi fejezetekben is.

2. 2. 2. Lokalizáció

A következő pont a sorrendből a lokalizáció. Itt a tárgyak helyének meghatározásáról van szó. A tájékozódáshoz és mozgáshoz alapvetően elengedhetetlen. Ennek köszönhetően tudunk elkülöníteni tárgyakat a háromdimenziós térben. Itt észleljük a figurát és háttérét. Kapcsolódik hozzá a távolságészlelés, mozgásészlelés is. Ha nem a háromdimenziós térről beszélünk, akkor is kapcsolható a képek értelmezéséhez. Az alakokat el kell tudnunk különíteni a háttértől. (Atkinson 2005: 176–184) Ahhoz is elengedhetetlen, hogy egy mélyebb jelentéssel rendelkező képet tudjunk értelmezni tanórán (gondolok itt egy vershez kapcsolt képre).

2. 2. 3. Felismerés

A harmadik pont a felismerés. Ehhez kapcsolódik a tárgyak, és a körülöttünk lévő információk felismerése. Ugyanakkor különböző problémákba ütközhet a folyamat. Egy összeillesztésről van szó, mely egyrészt a környezetünk primitív információrészleteit érinti, másrészt az alapvető tudásunkra hagyatkozik. Ha valamelyik felismerése nem sikerül jól, akkor történik meg az összeillesztési probléma. Amit innen kiemelnék az a figyelem előtti és figyelmi folyamatok. Van egy elmélet, nevén nevezve a vonásintegrációs elmélet, melyben arról van szó, hogy hogyan észleljük a tárgyakat. Ennél az elméletnél olvashatunk a figyelem előtti folyamatról, miszerint először primitív vonásokat észlelünk (gondolok itt színekre és alakokra), majd a figyelmi szakasz lép akcióba, amelyben pedig a figyelem segítségével összeragasztjuk a vonásokat, és tesszük integrált egésszé. Zavar akkor történik, ha a figyelmi szakaszra nincs elég időnk. Az utóbbit hívjuk összeillesztési problémának.

Megemlíthető még a tárgyak azonosításánál az is, hogy a korábban szóba kerülő két szakasz segít eldönteni, mely vizuális jellemzők kapcsolódnak a tárgyakhoz. Ezt a vizuális feldolgozást fel lehet osztani ugyancsak két szakaszra: korai és késői folyamatokra. A korai folyamatban gyűjti be a látórendszer az információkat primitív vonásokkal (pl. vonalak, élek). Ezzel lesz meg a tárgyak leírása (melyekhez kategóriákat rendelünk). A késői folyamatban

pedig összevetés történik. Az előbb említett leírást az agyunk összeveti a memóriánkban tárolt egyéb tárgyakkal a leírásával. Ahhoz csatolja, amelyik a legjobb illeszkedést mutatja. Így működik a felismerés. Ahhoz, hogy sikeres legyen, az illesztési folyamatra kellő időt kell szánni. (Atkinson 2005: 184–193) Természetesen erről még sokkal bővebben és részletesebben lehetne írni, viszont jelen esetben elegendőnek tartom az itt ismertetett információkat, hogy kapcsolni tudjuk a vizualitáshoz.

2. 2. 4. Absztrakció

A negyedik pont az absztrakció. Ebben a szakaszban a külvilágból érkező információkat könnyebben kezelhető kategóriákká formáljuk át. Szó van itt egyfajta leegyszerűsítésről is, mely feloldja azt, hogy minden egyes részletet tárolnunk kell a memóriánkban. Sokszor néhány vonásból képesek vagyunk a látottakat illeszteni. Volt egy kutatás, melyben be tudták bizonyítani, hogy a látottak észlelése és az információk, melyeket a memóriában raktározunk az emberek, azok befolyásolják az értelmezést. Ezt a kutatást Carmichael, Hogan és Walter nevéhez köthetjük. A kutatáson lévő embereknek több rajzolt ingeralakzatot mutattak, melyekhez különböző nyelvi címkét illesztettek. Két csoportra bontották a résztvevőket, és különböző nyelvi címkét kaptak. A megfigyelés után le kellett rajzolniuk, mit láttak. Innen van az előbb említett eredmény, miszerint befolyásolja a memóriában elraktározott információ a képek észlelését. (Atkinson 2005: 193–196)

2. 2. 5. Perceptuális konstanciák

Végül az utolsó pont a perceptuális konstanciák ('állandóság'). Röviden összefoglalva ez a rész arról szól, hogy az emberi agy képes megtartani egy tárgy alakjának jellegzetességeit, méretét és színét, még akkor is, ha ez a környezetben megváltozik. Például érzékeljük a távolságot, és nem zavarodunk össze, ha egy nagyobb dolog távolabbra kerül tőlünk, és kisebbnek látjuk. Akkor is tisztában vagyunk vele, hogy nagyjából mekkora lehet az az adott dolog. (Hogy a könyv példájával éljek, ilyen az elefánt és a pocok nagyságának beazonosítása, ismerete távolságtól függetlenül). Ez a pont emeli ki a vizuális észlelésének fontosságát és nélkülözhetetlenségét. (Atkinson 2005: 196–201) „*A legfontosabb konstanciák a szín- (és élénkség-), az alak- és a nagyságkonstancia.*” (Atkinson 2005: 202)

Az észlelésről, konstanciákról, színlátásról a *Termékelmény* könyvben is olvashatunk. Itt párhuzamba állítják a termékek megismerését a főttebb tárgyalt folyamatokkal. Azt is közlik, hogy „mondhatni »első látásra« kialakul a benyomásunk a tárgyról, a termékről, annak

affordanciájáról és biztonságáról, s leginkább arról, hogy interakcióba akarunk-e lépni vele”.
(Izsó, Becker 2016)

2. 2. 6. Vizuális figyelem

Néhány szóval szeretnék még kitérni az agyi tevékenységekre, és a figyelem idegi alapjaira. Végeztek kutatásokat, melyek a figyelem idegrendszeri alapjait célozták meg. Különösen nagy hangsúlyt kapott a vizuális figyelem. Az agynak kétféle rendszere van ezt illetően. Az egyik a poszterior, azaz hátsó rendszer, mely a tárgyak alakjára, elhelyezkedésére, színére irányítja a figyelmet. Azért hátsó rendszer, mert ez a terület az agy hátulsó részében található (pl. halántéklebeny, fali lebeny). A másik az anterior, azaz az elülső rendszer, mely a vezérlésért, döntésekért felel (pl. homloklebeny). Ez a rész irányítja, hogy a tárgyak kiválasztásában mikor, mely vonásokat használjuk.

Egyébként a látókéregben (az a terület az agyban, amely a látással foglalkozik) több millió olyan idegsejt van, amely érzékeny a vizuális ingerekre. *„A látókéreg a munkamegosztás elvén működik. A lokalizációt az agy felső részéhez közeli pályák végzik, míg a felismerést az agy alsó részében futó pályák hajtják végre.”* (Atkinson 2005: 206) Továbbá a felismerés folyamatait fel lehet osztani különböző alfeladatok elemzésére is. Ilyenek például azok, melyek a színekkel, alakokkal és textúrákkal foglalkoznak. (Atkinson 2005: 202–206)

Azt nem boncolgatom tovább, hogy mikor alakulnak ki formaészleléseink és mélységészleléseink. Ide már a csecsemőfejlődést is be lehetne kapcsolni, sőt a gyermekrajzok elemzését is, melyek bizonyára érdekesek lennének, viszont úgy érzem, akkor a jelenlegi témától túlságosan messzire kerülnénk.

A látáshoz viszont zárásképp két dolgot még kiemelnék. Az első, hogy Knudson érzékszervekre lebontva ismerteti az információszerzésnek a lehetséges csatornáit, és azoknak megoszlásait. Öt részre bontja ezt. A látás a legmagasabb értéket kapja (75%), utána sorban: hallás (13%), tapintás (6%), ízlelés (3%), szaglás (3%). (Puczkó, Rátz 2017) A látogatómenedzsmenttel kapcsolják ezt a megfigyelést össze. Például felmérték, hogy a látogatóknak az információk más hatásfokkal raktározódnak el, figyelembe véve azt, hogy mely érzékszerv dolgozta fel. Az ingerek alapján a látogatókban megmarad 10% abból, amit hallottak, 30% abból, amit olvastak, 50% abból (és ez jelen esetben fontosabb adat), amit láttak, 90% pedig abból, amit csináltak. (Puczkó, Rátz 2017) Persze a könyvben sokkal bővebben ismertetik a látást és élmények kapcsolatát, de nem részletezem tovább. Azért tartottam lényegesnek megemlíteni, mert evégett felmérhető, hogy a látás, és a vizuális

tartalmak milyen messzire nyúlnak világunkban. Az említett százalékok alapján a tervezők azokat az érzékszerveket célozzák meg, amelyekre a legnagyobb hatást tudják kifejteni. Ebben az esetben ez a látás és élményadás, így ennek tudatában építkeznek, és próbálják meg felhívni az emberek figyelmét. A második a Discovery Education felméréséhez köthető, melyben megállapítják, hogy a vizuális tanulási stílus a legmagasabb a világon szemben az auditív, kinezetikus, és olvasásra és írásra épülő tanulási stílussal. (8) Tehát a Discovery Education felmérése alátámasztja, hogy a tanítás során nagy szerepe van a vizualitásnak, és érdemes foglalkozni vele.

2. 2. 7. Emlékezés

A pszichológiai megközelítést az emlékezés alapjaival zárom, mely fontos szerepet játszik a vizualításban, memorizálásban, tanulásban és különböző tanórai tartalmak összekapcsolásában. Elsőként azt kell megemlítenem, hogy az emlékezéssel kapcsolatban három alappal tisztában kell lennünk. Az első az, hogy az emlékezésnek három szakasza van: kódolás, tárolás, előhívás. A második az, hogy a tárolást – amely lehet rövid, és hosszú idejű tárolás – különböző memóriatípusok hajtják végre. Végezetül a harmadik alap, melyet ismernünk kell az az, hogy az információ jellegétől függ az emlékezet fajtája. (Atkinson 2005: 295–297)

Nézzük meg picit részletesebben, hogy mi az emlékezés három szakasza. Ezt több szakirodalom is részletezi, így ezeket összesítem. Az első fő pont a kódolás. Ebben a szakaszban a körülöttünk lévő környezet információit átalakítjuk, és elhelyezzük. Pontosabban fogalmazva tényeket helyezünk el a memóriába. A látott és hallott dolgokat összekötjük, és egyesítjük. Ez kerül az emlékezetbe. Jó példa, amit a könyv is említ. Ha valakit először látunk, és halljuk, hogy mi a neve, összetesszük a hallott nevet, majd összekapcsoljuk a látott arccal, így tároljuk majd el az információt az emlékezetünkben. Ugyanakkor ez a folyamat játszódik le akkor is, amikor tanulunk. Tehát, ha tanórán képekkel dolgozunk, és kötünk hozzájuk információkat, akkor ez az első rész, amely elindítja a tanulás, és emlékezés folyamatát.

A második szakasz a tárolás, amely azt foglalja magába, hogy a megszerzett információt egy bizonyos ideig őrizzük meg. Más szóval a tényeket a memóriában tároljuk.

A harmadik szakasz az előhívás. Ez nem más, mint a tárolt információk visszanyerése a memóriánkból. Szó szerint előhívásról beszélünk, hiszen a már (elvileg jól) elmentett tényeket próbálja ilyenkor az agyunk előhívni. Ilyen eset lehet például egy dolgozat megírása,

bármilyen visszakérdezés, akár arcok felidézése összekapcsolva neveikkel. Természetesen megeshet, hogy nem mindig tudunk mindent visszaidézni. Ekkor nem konkrétan egy szakasszal lehet gond, hanem a háromból bármelyik szakasznál megtörténhet a rosszul sikerült raktározás. Lehet, hogy valamit eleve rosszul értelmeztünk, tehát rossz volt a kódolás. Viszont megeshet, hogy a tárolásnál, vagy az előhívásnál akad probléma. (Da Silva Neves 2000: 58–60; Atkinson 2005: 295–296)

Kísérletek során kiderült (melyek Tim Shallice-hez és Endel Tulvinghoz köthetők), hogy a kódolás és előhívás más agyi funkciókat mozgósítanak, és más agyi területek lesznek tőlük aktívak. A bal agyfélteke felelős többnyire a kódolásért, míg a jobb inkább az előhívásért. (Atkinson 2005: 296) Erről a *Neurológia* című könyvben is található információ: „*A féltekei különbségek a kódolt anyag természetétől függenek: a vizuális memorikus anyag kódolása a jobb prefrontális régiókban, a verbálisak a bal oldaliban lokalizálhatók*”. (Márkus 2016)

Az emlékezési tárolást egyébként fel lehet osztani további három részre. Ide köthető Richard Atkinson és Richard Shiffrin által készített 1968-as elmélete, amit úgy hívunk Atkinson–Shiffrin-elmélet. Ők így osztották három részre az emlékezetet: szenzoros tár, rövid távú emlékezet (melyet egyre gyakrabban rövid idejű tárnak hívnak), és a hosszú távú emlékezet. A szenzoros tárról kijelentették, hogy minden információt képes befogadni, de rendkívül tűnékeny, tehát csak nagyon rövid ideig tudja megőrizni a látott és halott dolgokat. Ugyanakkor az előbb említett helyről a rövid távú emlékezetbe kerülnek át azok az információk, melyek felkeltették a figyelmünket. Ez a rész felelős a döntéshozatalainkért is, továbbá érdemes tudni azt is, hogy húsz másodperc elegendő arra, hogy elfelejtődjön az itt tárolt információ, ha azt nem akadályozza meg semmi. Viszont, ha közbelépünk, akkor ez nem történik meg. De vajon mi lehet ez a közbelépés? Nem szeretnék senki türelmével játszani, így hát elárulom. A közbelépés nem más, mint az ismétlés. Ez egy kulcsfogalom lesz ennél a dolgozatnál. Ha képekhez kötünk tanórán információkat, azt nem egyszeri alkalommal tesszük és beszéljük meg, hanem többször elővesszük. Tehát az ismétlést alkalmazom, hogy jobban rögzüljenek a megbeszéltek, és általa a diákok akár dolgozatban is könnyebben fel tudják idézni a tanultakat. Azt pedig, ahogy fentebb írtam, érdemes figyelembe venni, hogy az érdekes dolgok, melyek nagyobb hatást váltanak ki, hamarabb megmaradnak. Emiatt tartom jó ötletnek összekapcsolni a vizualitást a tanulással, de a hogyanokról a későbbi fejezetekben térek ki.

Az Atkinson–Shiffrin-elméletnek van egy harmadik pontja is, melyről még nem volt szó, ez a hosszú távú emlékezet. Talán kijelenthetem, hogy ez az a rész (pontosabban emlékezet), amely a legnagyobb befolyással van életünkre. Gondoljunk itt a mindennapi életünkre,

emlékeinkre, arcok felismerésére, eligazodásra, tanulmányainkra. A hosszú távú emlékezet a rövid távú emlékezetből nyeri az információkat. Továbbá megállapították, hogy jelenlegi tudásunk alapján a kapacitása végtelen. Működését illetően még érdekes az is, hogy tények felidézése során a hosszú távú emlékezet visszahelyezi az információkat a rövid távú emlékezetbe, ahol már egyéb műveletek is bekapcsolódnak. Már-már egyfajta körforgásnak is lehetne nevezni ezt a folyamatot, hiszen innen odakerülnek az adatok, majd onnan ismét vissza. (Atkinson 2005: 296–311)

Egyébként az ismétlésről a *Gazdaságpszichológia* című könyvben is szó van. Ugyanúgy megfogalmazza, hogy a rövid távú memóriából az információk ismétlések következtében átkódolódnak a hosszú távú memóriába. (Hunyady, Székely 2003: 277) Azt is megjegyzik, hogy a „*képi anyagok emlékezeti tárolása »magasabb rendű« a nyelvi információkénál, vagyis jobban felismerhetők és felidézhetők az emlékezetből, főleg a fogyasztó gyenge érintettsége esetén. Az egyébként jelentésük alapján kódolódó nyelvi információk annál könnyebben hívhatók elő a memóriából, minél gazdagabbak szóképekben és hasonlatokban.*” (Hunyady, Székely 2003: 277)

Mellesleg érdekes, hogy a hosszú távú memórián belül több részt különböztetünk meg. Gondolok itt a tényekre (pl. milyen nap van ma, ki a jelenlegi pápa) és készségekre (pl. írás, úszás, biciklizés). Még mindig vannak felderítendő területek ebben az ügyben, de két fő rendszert már meg tudunk különböztetni. Az egyik ilyen az explicit emlékezet, mely az események felidézésénél működik. A másik az implicit emlékezet, amely a fizikai tevékenységekért felelős. Ez utóbbi nem tudatos, az explicit viszont az. (Atkinson 2005: 296–297)

Azt még meg kell említenem, hogy a rövid távú emlékezetben őrzött tudatos információkat munkamemóriának is nevezik. Az emlékezés leírása elején kifejtettem, hogy három szakaszt tudunk megkülönböztetni: kódolás, tárolás és előhívás. A kódolásnál van akusztikus és vizuális kódolás, sőt még szemantikus kódolás is előfordul. A könyvben szereplő kutatások alapján az derült ki, hogy a munkamemória az információt elsősorban akusztikusan kódolja, ugyanakkor a vizuális kódolás sem kizárt. Embertől is függ, hogy melyiket használja inkább. Vannak, akiknek a vizuális marad meg jobban, és nem az akusztikus.

Egy kisebb kitérő, de érdekesnek tartom elmondani, hogy a *Retorika* című könyvben olvashatunk arról, hogy „*a modern lélektani kísérletek bizonyították, hogy a képi emlékezés kapacitása sokkal nagyobb a verbális emlékezésénél.*” (Adamik, A. Jászó, Aczél 2005: 111) Mindemellett az ókori retorikusok memóriafejlesztéséről is szó esik: „*lélektanilag helyesen jártak el, amikor a memóriafejlesztésben és a szó szerinti tanulásban a megfelelő sorrendbe*

rakott helyszínek és képek asszociációs eljárását alkalmazták”. (Adamik, A. Jászó, Aczél 2005: 111)

Visszatérve, a hosszú távú emlékezetről azt lehet tudni, hogy többnyire jelentés által kódoljuk az információt. Egyéb módjai még az akusztikai (pl. egy ismerősünk hangjának a felismerése) kód használata, valamint megőrződhetnek képi benyomások, ízek és szagok is. Tehát az agy a hosszú távú emlékezetről vegyesen tudja alkalmazni a kódolást. (Atkinson 2005: 300–307) Nekem az előbb felsoroltak közül jelenleg a képi benyomások az érdekesebbek, hiszen az egy éves gyakorlatom alatt sok képpel dolgoztam. A dolgozatomban erre is fény derül, hogy mennyire találtam hasznosnak azt, hogy a vizualitást felhasználva tanítok.

Egyébként végeztek még kísérleteket mások is, amelyben a felismerési emlékezést nézték meg a képi anyagra. Képsorozatokot vetítettek le embereknek, majd különböző idő elteltével visszahívták az embereket, és a már levetített képsorok közé újabb képeket illesztettek be. A feladat csak annyi volt, hogy az emberek meg tudják-e mondani, hogy melyek az új, és melyek a régi képek. Volt, akit pár nap múlva hívtak vissza, volt, akit egy év után. Az eredmény azt mutatta, hogy a rövid időre bemutatott képek megjegyzése viszonylag hosszú idő elteltével is magas szinten marad. (Dr. Czigler 1992: 120–122)

Az emlékezés alapjairól sokkal bővebben lehet még olvasni *Az emberi emlékezet* című műben. Le van bontva az észlelés és emlékezés, az emlékezet szerepe, a vizuális képzelet és a téri-vizuális vázlattömb, továbbá a figyelem, szervezés és tanulás, előhívás, élményszerű felidézés, a tudat és implicit tanulás, élményszerű emlékezet. (Baddeley 2005) Természetesen a lista itt nem áll meg, ennél még sokkal bővebb.

Lehetne még a pszichológiai megközelítést tovább is elemezni, például, milyen esetekben felejtünk el dolgokat, mely részek felelősek érte, viszont úgy érzem, hogy mindaz, amit leírtam és összeszedtem elegendő alapot nyújt ahhoz, hogy átlássuk az információk és vizuális tartalmak észlelésének, megőrzésének folyamatát. Ebből kifolyólag át is térek a következő megközelítésre, amely szintén a vizualitáshoz kapcsolódik.

2. 3. Média

Elég közhelyesnek tűnhet a következő megállapítás, azonban tény, hogy a mai világunkat teljesen áthatja, átítatja, továbbá uralja a média. Hívhatjuk ezt médiatelítettségnek is. A *Médiaismeret* című könyvben (melynek sorozatszerkesztője Hartai László) ezt olvashatjuk: „a modern társadalmak kulturális tapasztalatát erősen befolyásolja a tömegkommunikációs rendszerek fejlődése. Sok szerző érvelt és érvel azzal, hogy a modern társadalmaknak és

kultúráknak szükségük van ilyen rendszerekre, és az, amit mi modern életnek hívunk, nem létezne azok nélkül a speciális intézmények nélkül, amelyeket általában tömegkommunikációnak, azaz médiának nevezünk.” (O’Sullivan, Dutton, Rayner 2002: 27)

2. 3. 1. A média közéleti szerepe

Figyelembe kell venni azt is, hogy a média nemcsak a közéletben játszik nagy szerepet, hanem már a magánéletben is. A médianak ugyanis van egyfajta hatalma világunkban, hiszen akár tetszik, akár nem, képes formálni, és irányítani a közvéleményt, de még a magánvélekedést is.

Emellett mások is kiemelték már, hogy ez az új képi világ *„a fiatalok életét, társas kapcsolataikat minden elemében átszövi”*. (2)

Tehát kihat a társadalomra, gazdasági és politikai ügyekre, erkölcsre, és nem utolsósorban a kultúrára. Ahogy a könyv is említi: *„napjainkra a média a tágabb környezetünkben zajló események magyarázatával, értelmezésével és a képek bemutatásával nem egyszerűen semleges információkat közöl a világról, hanem arra készíti közönségét, hogy sajátos módon és szemlélettel lássa és értelmezze azt”*. (O’Sullivan, Dutton, Rayner 2002: 47) Ennek több esetben is tanúi lehetünk. Elég csak bizonyos mozgalmakra gondolnunk, melyek külföldről indultak el, és egészen hazánkig elérték hatásaik. Nem szeretném nevén nevezni az utóbbi években történt eseményeket, de látható volt, hogy többnyire a tinédzserek és fiatal felnőttek gondolatait, és tetteit érte nagy befolyásolás. Tehát nem szabad figyelmen kívül hagynunk a média jelenlegi erejét, továbbá azt sem szabad elfelejtenünk, hogy legtöbb esetben a vizuális tartalmakkal akarnak hatást gyakorolni az emberekre. Sokszor találkozhatunk képi szimbólumokkal, melyeket örökösen ismételnek. Itt utalok vissza a pszichológiai megközelítés egyik részére. Hogy is működik a rövid és hosszú távú emlékezet? Ahogy már egyszer kifejtettem, az ismétlés a kulcs. Általa rögzülnek az információk az emlékezetünkbe. A média is ugyanezt a technikát használja. Addig ismétli nekünk az információt, amíg már tudat alatt is beépül emlékezetünkbe. Egyszerű lenne ezt tesztelni a diákokkal is. Például ki lehetne vetíteni nekik bizonyos képeket egy-egy másodpercre, melyeken az évek alatt összegyűlt képi szimbólumok (például egy ökölbe szorított kéz) látszanak, és meg lehetne nézni, hogy hányan emlékeznek rá, mit jelent a kép, honnan származik és így tovább.

Egy kis kitérés, de érdekes megnézni azt is, hogy a marketing kapcsán is fontos szerep jut a vizualitásnak. Megfigyelték, hogy online felületen akkor támad az embereknek nagyobb kedvük a vásárláshoz, ha a nagy választékot inkább vizuálisan jelenítik meg, nem pedig

katalógusszerűen. A fogyasztók könnyebben meg tudják oldani a feladatot, és a kínálatot is érdekesebbnek, változatosabbnak tartják. (Bauer, Berács 2017)

2. 3. 2. Kódolás

A médiának, azaz a képeknek is van szemiotikája. Mindenhol jelek vesznek bennünket körül. Amíg felcseperedünk, megtanuljuk ezeket a jeleket kódolni, azaz értelmezni. Ezért tudjuk megérteni a képeket is, mert megtanultuk őket elolvasni, azaz képesek vagyunk a fejünkben összeállítani az elemeket úgy, hogy egy egységes jelentést kapjunk belőle. Hasonló a helyzet a filmekkel, hiszen a szemünk már annyira hozzászokott a látottak értelmezéséhez, hogy már fel sem tűnik, miért látunk egyszer közeli képet, és miért nagy távolit. Felismerjük, hogy azért kell valamit közel, nagyban lássunk, mert tudjuk, jelentősége lesz. Ez nem volt mindig így. Erről Balázs Béla *A látható ember – A film szelleme* című könyvében bővebben olvashatunk. (Balázs 1984:125)

Azt is érdekes megnéznünk, hogy egy fénykép dekódolása (azaz értelmezése) során mennyi mindent tudatosít az agyunk. Rengeteg információt képesek vagyunk összegyűjteni (ilyenek: helyszín, emberek, ruhák, színek, mimikák, anyagok, szimbolikusság, testtartás, érzelmek stb.). Például, ha egy fekete-fehér képet nézünk, egyből arra a következésre juthatunk, hogy biztosan régen készült a kép. Ezzel csak azt szeretném alátámasztani, hogy a tanórán, ha képekkel elemzünk egy verset, lehetséges, hogy még több jelentést tudunk az adott vershez csatolni, nem beszélve az érzelmekről, amit ki tud váltani egy-egy ilyen.

2. 3. 3. Napjaink

Ha pedig a médiáról van szó, nézzük meg egy mai diák mindennapjait. Felkel otthon, és szinte az első tevékenysége az lesz, hogy ránéz az okostelefonjára. Ne csapjuk be magunkat, sajnos már majdnem minden ötödikes gyermeknek van saját okostelefonja, hacsak nem előbb. Néhány szülő korlátozza a használatát, sokan pedig nem törődnek vele. Visszatérve egy átlagos naphoz, a gyermek elmegy az iskolába, ahol szintén nála van a telefonja. Ha busszal közlekedik, az út alatt is sok képpel találkozik (pl. plakátok, reklámok). A készüléket szünetekben (tapasztalataim alapján főleg a fiúk) használhatják játékokra, vagy amely gyakoribb (melyet a rövid gyakorlatom alatt is megfigyeltem hospitálások során), a közösségi médiát nézik, tekerik, tesznek föl képet, like-olnak, és hírességek posztjait böngészik. A lista nem is tudom, hogy pontosan hol tudna megállni. A legijesztőbb tapasztalatom egy hospitálás alkalmával történt, amikor kilencedikes diákok óra alatt TikTok videót vettek föl, miközben

mögöttük ültem, és látták, hogy látom, mit csinálnak. A rövid gyakorlatomon, mikor elkezdtem médiát tanítani abban az osztályban, kiadtam egy csoportfeladatot, majd a csoportok egyesével ki kellett jöjjenek a táblához, hogy elmondják a feladatuk megoldását. Mielőtt az egyik diák visszament volna a helyére, lefotózta magát a táblánál (miközben mindenki figyelte őt), hogy aztán a magáról készült képet Snapchaten el tudja küldeni a barátainak, hogy meg tudja mutatni nekik, éppen mivel foglalkozik. Természetesen figyelmeztettem, hogy ne csináljon ilyet még egyszer, de legbelül ledöbbsentem azon, hogy ez a korosztály ennyire szükségét érzi a folytonos posztolásnak, helyzetjelentésnek, képekkel üzengetésnek. Nem mondhatnám, hogy ettől a pillanattól kezdve fogalmazódott meg bennem a dolgozatom témája. Inkább úgy érzem, megerősített abban, hogy ezt kutassam, és felhasználjam a tanításnál is. Ha pedig visszatérünk, és megnézzük a gyermek napjának további részét, valószínűleg, mikor hazamegy, (jobb esetben) megírja a házi feladatát, tanul, telefonozik, játszik vagy tévét néz. Tehát végigkísérik a napját a vizuális információk.

Mivel a képeknél járunk, érdemes Béres István szavait is idéznem. Szerinte a fényképekbe lépten-nyomon beleütközünk, pontosabban a fénykép az *„épített környezetünk állandó alkotóelemévé is vált”*. (Béres 2007: 203)

Következésképp, ha már a diákokat ennyire befolyásolja és körbeveszi a média, a képek, tehát a vizualitás, akkor miért ne fordítsam ezt hasznosabb irányba? Ez volt a fő gondolatom. Itt van előttük, minden egyes nap használják, már-már úgy is hívhatnám ezt, hogy van egyfajta éhségük az információkra.

A *Vizuális kommunikáció az oktatásban* című műben is olvastam hasonló véleményt az előbb említettekkel kapcsolatban. Idézem: *„egyre inkább digitalizált mindennapjainkban a fiatalok több képi információnak vannak kitéve, mint valaha. Ezért el kell gondolkodnunk, hogyan hozhatjuk ki a legtöbbet ezekből az oktatásban”*. (Kárpáti 2019: 20)

Gondolatomban David Buckingham is megerősít. A *Médiaoktatás* című könyvében ír arról, hogy a mai világban a gyermekek sokkal több időt töltenek el tévénézéssel, zenehallgatással, mint tanulással. (Buckingham 2005) Nem beszélve a filmnézésről, magazinok olvasásáról, és itt hozzá kellennem az azóta népszerűbb tételt is, amely nem más, mint a közösségi média, értem alatta: Facebook, Instagram, TikTok, Snapchat, Twitter, Pinterest. Az idő, amit itt eltöltenek, egyértelműen mutatja, hogy szabadidejük felhasználásának legfontosabb módja a médiában rejlik. Az általam felsorolt közösségi platformokból az is látszik, hogy ezek többnyire a képekhez és videókhoz köthető oldalak, ezért is népszerűek. Emiatt nem lehet elmenni amellett a tény mellett, hogy a vizualitásnak mekkora szerepe, azaz hatása van. Az író továbbá kifejti: *„Ha abból indulunk ki [...] amit a*

gyerekek már tudnak a médiáról, a következő teendők az, hogy elhelyezzük ezt a tudást és tapasztalatot egy tágabb társadalmi és történeti kontextusba.” (Buckingham 2005: 27) A könyvben szó van még arról is, hogy hogyan lehetne a médiát oktatni egyéb tantárgyakon belül, mint a történelem, környezetismeret, idegen nyelv, ének-zene órák, és végül anyanyelv- és irodalomoktatás keretein belül. Jelen esetben engem az utóbbi érint. A szerző felkínál bizonyos részeket az irodalomoktatáson belül, ahol előjöhethet a médiaoktatás is. Néhányat említek: könyvkiadás gazdasági háttere és médiaipar, könyvkritikák, szerzők imidzsének kialakítása és fenntartása, reprezentációk, könyvek borítójának elemzése és reakciók megfigyelése. (Buckingham 2005) Mint látjuk, sok mód van arra, hogy a médiát valahogyan beépítsük az irodalomoktatásba, és az én álláspontom az, hogy ajánlott is beépítenünk (ha nem is teljesen az imént említett példák alapján), mert így tudunk a jelenkor fiataljaival jobban kommunikálni.

Összegezve fontos tisztában lennünk a mai diákok jelenével, ha szabad így fogalmaznom. (Mivel mi is a jelen valójában? A kérdésre a választ inkább átengedem a filozófiával foglalkozó tudósoknak. Ők, pontosabban Szent Ágoston bizonyára kijavítaná az előbbi kijelentésemet. (Augustinus 1982: 366–376)

Azt is figyelembe kell vennünk a médiával kapcsolatban (ahogy azt korábban ki is fejtettem), hogy a *„mai fiatalok nem egyszerűen passzív médiafogyasztók, hanem a digitális technológiákat naponta használó, aktív médiaalkotók is. A nyitott és értő befogadásra nevelés mellett az alkotást is segítenünk kell, hogy a befogadói és az alkotói képességeket is integráló digitális kompetenciát alakíthassunk ki.”* (2)

Továbbá ismernünk kell, hogy melyek azok a témák, amelyek jobban érdeklik őket, mivel szeretnek foglalkozni szabadidejükben. Az utóbbit azért is emelem ki, mert egy kapcsolódási pontot ad tanár és diák között. Ha ismerem a diákokat, könnyebben lehet velük szót érteni, és könnyebben fel lehet kelteni az érdeklődésüket, ha olyan példát viszek órán, amely kötődik hozzájuk. Hadd írjak le egy rövid példát. A hosszú gyakorlatom alatt egy irodalomórát megtartottam kétszer. Az egyiket az általam tanított osztályban, a másikat helyettesítés alkalmával. Zrínyi Miklós volt a téma, és felmerült órán, hogy milyen nyelveken tudott beszélni. Én ehhez készítettem egy diát, amelyre hat különböző mozgó GIF-et tettem be, és abból kellett kitalálniuk, hogy milyen nyelveken tudott a költő. Tudtam, hogy a fiúk szeretik a focit, és kívülről fűjják a játékosok, edzők neveit, így a német nyelvhez az egyik híres német edzőt tettem be, egy ikonikus mozdulatával. Abban a pillanatban megvolt a keresett nyelv, továbbá jó hangulat lett tőle az osztályban, minden fiú egyszerre mondta a nevét az edzőnek, és arra a rövid pillanatra vidámság töltötte meg a termet. Nagy nevetések, belebeszélések,

példák felhozása. Néha ennyi is elég ahhoz, hogy hatást érzünk el a gyermekeknél, és maradandó legyen az információ. Azért említettem, hogy két osztályban is leadtam, mert az egyik osztályban több fiú van, mint lány, de még ennek ellenére is ugyanúgy megmozgatta őket a látott GIF. Amikor pedig dolgozatot írtak Zrínyi Miklós munkásságából, pluszpontos kérdésnek tettem, hogy említsenek meg legalább három nyelvet, amin beszélt, és a német nyelv a fiúk körében jellemzően az első helyre került. Ennyire sokat jelent az, ha a diákok érdeklődési köréhez próbálunk meg itt-ott igazodni.

3. A gyakorlat

Azt, hogy jó-e a vizualitást bevonni a tanításba már 2020-ban, a rövid gyakorlatom alatt fontolgattam. Persze még nem voltak meg a konkrét kérdéseim, céljaim. Az elején egyszerűen jó ötletnek tűnt, hogy vegyítsem a vizuális tartalmakat az irodalommal. Később egyre inkább megfogalmazódott bennem, hogy ezt érdemes lenne konkrétan is megnézni. Így jutottam el a dolgozatom pontos témájához. Kíváncsi voltam, hogy pedagógiaiilag alkalmas lehet-e ez a fajta módszer, amely képeken és videókon alapul. Azt, hogy miket találtam ki, milyen feladatokat vittem be órára, és hogy milyen típusú osztályban tanítottam, mind itt, ebben a fejezetben fogom ismertetni.

Mielőtt pedig bővebben kifejtem a fentieket, szeretném hozzátenni a vizualitáshoz, hogy a *XXI. század és nevelés* könyvben is szót ejtenek arról, hogy a diákokkal szeretessük meg a vizuális kultúrát. Azért is, hogy az iskoláztatás alatt felhalmozódjon a vizuális esztétikai attitűdök készlete, amelyek a minták rendszereként képzik az esztétikai érzék és ízlés alapját. (Nagy 2002: 265) Én ezt próbáltam erősíteni az óráimon.

3. 1. Gyakorlat ideje, és az osztály ismertetése

Hivatalosan 2021 augusztusában kezdtem el a hosszú gyakorlatomat egy zsámbéki középiskolában. Szeptember közepén már át is vettem a 10. osztályt a mentoromtól. Tizenhat év körüli gyermekekről van szó. Az osztály létszáma 23 fő, és többségben vannak a lányok (hogy pontosítsak öt fiú, és tizennyolc lány van). Hospitálások alatt az első benyomásaim az osztályról vegyesek voltak. Többnyire csendes osztályról van szó. Ezt már a tanáriban is többször megjegyezték nekem, mivel tudták, hogy őket fogom átvenni. Így eleve ilyen tudattal ültem be az óráikra. Azt tapasztaltam, hogy valóban csendesek tanóra alatt. Már az első két hétben tisztázódott nekem is, hogy ki az a két-három diák, aki általában hozzászól az órához. Mondanom sem kell, az ő neveiket jegyeztem meg először. Látva, hogy jellemzően

ilyen hallgatók, kissé aggódni kezdtem, hogy vajon nálam is így viselkednek-e majd? Vajon lesznek-e nagy csöndek óra alatt? Sok dolog nyugtalanított, de végül eljött a nap, mikor átvettem őket. Az első két hétben ismerkedtünk. Már én is más szemmel láttam őket. Próbáltam magamban feltérképezni, hogy kire, mi jellemző. Gondolok itt öltözködésre, zenei stílusra, szóhasználatra, kedvelt filmekre. Minden olyan dologra, amely befolyásolja, és meghatározza őket ebben a korban. Azt is figyeltem, hogy ki, kivel van jóban az osztályban, van-e klikkesedés, van-e olyan tanuló, akit esetleg kizárnak. Lassan kirajzolódtak számomra ezek a kapcsolatok, sőt két hét után az is kezdett összeállni, hogy kire, milyen stílus jellemző. Ez azért volt fontos nekem, hogy tudjam, milyen irányba mozoghatok, ha képekről, videókról, GIF-ekről, filmekről vagy mémekről van szó. Úgy hiszem, ezek feltérképezése egy tanár számára alapvetően is elengedhetetlenek.

3. 1. 1. A diákokról röviden

Mint minden osztályról, erről is elmondható, hogy nagyon vegyes, és különböző tulajdonságú tanulókból áll. Van két-három diák, akik mindig szívesen hozzászólnak az órához. Közülük az egyikről elmondható, hogy nagy tudású már most. A másik két diák is hasonló, de igazából ők azok a típusok, akik hirtelen kimondják azt, amire gondolnak. Tehát nem mindig a legrelevánsabb hozzászólással bővítik az órát, de sokszor el lehet gondolkodni azon, ami hirtelen eszükbe jut. (Ezt is érdekes lehetne megfigyelni, akár egy gondolattérképpel, hogy mik azok az irodalmi, mi több hétköznapi pontok, amiket össze tudunk kapcsolni.)

Az első két tanítási hónapomat megfigyelve rájöttem, hogy van legalább tíz olyan diák, akik szinte mindig értik az aktuális tananyagot, azaz hozzá tudnának szólni az órához, főleg, amikor kérdezek, de mégsem teszik. Szerettem volna rájönni, mi lehet az oka, hogy csöndben vannak, miközben tudnának válaszolni. Emlékszem abban az időben sokszor azon gondolkodtam, hogy hogyan tudnám lassan rávenni őket arra, hogy merjenek megszólalni órán. Egyébként az említett diákoknak megvan a saját baráti köre az osztályon belül, ettől függetlenül, ahogy érzékeltem nincs kiközösítés.

Valamint vannak olyan diákok is, akik hol csöndben vannak, hol nem. Nem figyelnek túlzottan az órai anyagra, és ez dolgozataikon is meglátszik. Ez volt a hospitálásaim, és az első pár hét tapasztalata.

Az osztályban egyébként van néhány művészeti tagozatos tanuló. Rájuk külön kíváncsi voltam, hogy hogyan tudnak az órán használt vizuális tartalmakba bekapcsolódni.

Ugyanakkor az még jobban foglalkoztatott, hogy a nem művészeti tagozatosokkal miként tudok haladni.

3. 2. A gyakorlat felépítése

A tanítási gyakorlatom során eldöntöttem, hogy lesznek olyan alapok, melyet minden témakörnél beépítek az irodalomórába. Alapvetően az iskolában (ahol gyakorlaton voltam) minden tanterem fel van szerelve projektorral, így nem volt kérdés, hogy a vetítőt gyakran fogom használni. A célom az volt, hogy mindahoz a témához vigyek érdekességet, amelyhez csak tudok. A gyakorlatomat egyébként a reneszánsz irodalmától vettem át. Az első nagyobb témám Janus Pannonius élete és munkássága volt.

Ebben a dolgozatban nem lesz lehetőségem arra, hogy minden egyes tananyagot bemutassak, ezért már most szeretném előre jelezni, hogy szelektálni fogok, és azokat az anyagokat fogom bemutatni, melyeket különösen jónak, működőnek és hasznosnak tartok. (Ez a kimaradó anyagokra is igaz, de ettől függetlenül a szelektálás nélkülözhetetlen.) Tehát az egy éves gyakorlatom nagyobb témái szelektálva a következők: Janus Pannonius, angol reneszánsz, William Shakespeare, barokk, Zrínyi Miklós, felvilágosodás, Voltaire, Molière, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Edgar Allen Poe.

3. 2. 1. *Tananyag közös jellemzői*

Egy dologban biztos voltam már a hosszú gyakorlatom elején. Az alapvető tényekhez, információkhoz mindig megpróbállok képeket gyűjteni, és azokat kivetíteni az osztálynak. Ilyen például: portré, térkép és aláírás (ha megtalálható). Utóbbiról kaptam visszajelzést is óra közben. Röviden leírom, mi is történt. Épp, mikor a füzetbe írták új nagy címnek a következő alkotó nevét, páran már fel is figyeltek a költő aláírására, és csöndben megszólaltak: Ez az aláírása? Alig lehet elolvasni. Te jó ég, és meddig tartott, amíg ezt leírta? Erre hirtelen az egész osztály az aláírást kezdte böngészni, és csodálkoztak, majd nevettek. Hozzáteszem ez nem a kinevetés kategóriája volt, hanem ténylegesen a megilletődésé. Egy ilyen kis apróság képes hangulatot teremteni, hatást kiváltani, amelyre – szerintem – szükségünk van az irodalomnál.)

A következő, melyet a témáknál mindig követek, az a születési és halálozási hely megmutatása. Ha van emlékház, szobor vagy bármi emlékmű, azt is mellé szoktam tenni, viszont külön kiemelném a térkép használatát, megnézését. Ismerve a mai tinédzsereket, azzal tisztában vannak (nem meglepően), hogy hol van Budapest. A másik nagyobb pont, amely általában még megvan a fejükben, az a Balaton. (Természetesen elismerem, hogy vannak,

akik ennél tájékozottabbak, félreértés ne essék.) Ez a két fő pont (tehát Budapest és a Balaton), amelyet próbálok figyelembe venni, amikor képernyőmetszetet készítek az internetes térképről. Ezt a metszetet illesztem be a diasorba, és piros ponttal mindig jelölve van a két helyszín. Ezt azért tartom fontosnak, mert így kapnak egy támaszt a költő életével és munkásságával kapcsolatban. Nem megy el azzal sok idő, hogy megnézzük közösen, Budapesttől merre helyezkedik el az adott város vagy falu. Az igenis hozzá tud tenni a tananyag értelmezéséhez, hogy tudjuk, valaki hol nőhetett fel, mennyire volt központhoz közeli helyen (vidékinek számított-e), mennyire van közel a születési és halálozási hely, mit tudunk meg róla, és így tovább. Tehát sok dolgot tudunk meg belőle, és hasznosnak tartom egy új nagy téma (mint egy író, költő pályája) ismertetésénél. Még egy dolog, ha értelmét látom, be szoktam tenni egy mostani képet is bizonyos helyekről, például, ami azóta sokat fejlődött, hogy lássák, milyen most. Amikor akadt ilyen, rá is kérdeztem, hogy járt-e már valaki ott, erre pedig egyből érkeztek a válaszok és egy-két megjegyzés, hogy milyen volt. Tűnhet ez ismét apróságnak, de azzal, hogy próbálják felidézni milyen is volt, mikor ott voltak, egyből beindít náluk egy újabb kapcsolódási módot a témához, amely ismételten a rögzítéshez, majd emlékezéshez vezet (ld. a *Pszichológiai megközelítés* fejezetében). Itt jöhetne az a kérdés: És mi van azokkal, akik nem jártak még ott, és nincs ott szerzett élményük? Nos, annyi, hogy figyelnek továbbra is az órán, egymás történeteit hallva, és felhasználva kapcsolódnak a témához. Talán még kedvet is kapnak egy kiránduláshoz. Nem utolsó sorban pedig jobban megismerik osztálytársaik életét és véleményét valamiről, mely különben csoportformáló hatású is. Kifejezetten fontosnak tartom hangsúlyozni azt, hogy egy jó pedagógus nemcsak a saját órái iránt érez felelősséget, hanem alapvetően az osztályért is. Nemcsak a tananyag leadása érintett, hanem a nevelés is. Ha ennél is mélyebben fogalmazhatok, leendő felnőttek személyiségének neveléséről, kapcsolataik építésének segítéséről is szó van. Ezért, ha egy ilyen beszélgetéssel elmegy az órából két-három perc, akkor egyáltalán nem tartom haszontalannak, inkább építőnek.

A másik közös pont az, hogy ahova tudok szimbolikus képet betenni, amely utal a tananyagra, akkor azt mindenképpen beépítem a diáimba. Ha például egy korszakot veszünk át, akkor keresek olyan képeket, melyek jellemzik azt, például: építészet, festészet, öltözködés. Ha nem egy korról van szó, hanem mögöttes jelentésekről (például Janus Pannonius *Egy dunántúli mandulafáról* című versének elemzése), akkor igyekszem olyan képet találni, amely elgondolkodtató, egyúttal figyelemfelkeltő. Ezekben az esetekben, ha van konkrétan egy kép, amelyet szeretnék kiemelni, akkor külön kapcsolunk gondolatokat a

képhez a tananyag alapján. Kicsit olyan, mintha egy hálót kezdenénk el készíteni, amely a közös (együtt)gondolkodással szövődik.

A képek használatáról hasonló véleményt olvastam még a *Vizuális kommunikáció az oktatásban* című írásban, miszerint: „Az ábrák, fotók, filmek és infógrafikák hatásos és tartalmilag hiteles alkalmazása nemcsak a tananyag átadását segíti, hanem a már elsajátított ismeretek rendszerezését, mélyebb megértését is”. (Kárpáti 2019: 10)

Az utolsó említendő pont az, hogy ahol lehetőséget látok rá, beillesztek találó mémeket. A humor is egy olyan forrás, amely hozzátesz a hatáskeltéshez, jó hangulatot teremt, és segíti, hogy könnyebben rögzüljön az információ. Röviden ezek a fő jellemzők, melyekkel következetesen jártam el. Evégett a dolgozatban nem fogok betenni minden egyes képet, melyet felhasználtam az órákon (például térképes képek, portrék stb.).

3. 3. Nemzeti alaptanterv rövid áttekintése

A Nemzeti alaptanterv az oktatás egyik legfontosabb alapja. Az összes fontos szabályozás, műveltségterületek és kulcskompetenciák megtalálhatók benne. A továbbiakban a Magyar Közlöny 2020. évi 17. számát fogom felhasználni. A NAT szót ejt a kerettantervről, például, hogy mit határoznak meg: nevelés-oktatás céljait, tantárgyi rendszert, tantárgyak témaköreit, tantárgyak követelményeit, tantárgyközi tudás- és képességterületek fejlesztésének feladatait, és a rendelkezésre álló időkeretet. (3)

Ahogy a Magyar Közlönyben olvashatjuk: „A Nat a magyar kulturális és pedagógiai örökség gyökereiből táplálkozik, annak hagyományaira épül. Meghatározza azokat a nevelési-oktatási alapelveket, amelyek [...] biztosítják az iskolai nevelés-oktatás tartalmi egységét, az iskolák közötti átjárhatóságot.” (3) Olyan dokumentum ez, amely magába foglalja az egész oktatás alapját. Kitűzi, hogy mik tartoznak az alpműveltséghez, arra törekszik, hogy használjuk anyanyelvünket, és kötődjünk a hazánk történelméhez. Így próbálja megalapozni a nemzeti identitásunkat, amely egyfajta közös tudás forrása.

Jellemzi, hogy mi szükséges ahhoz, hogy eredményes legyen a tanulás. Idetartozik a tanulási környezet, az egyénre szabott tanulási lehetőségek, és például a képesség-kibontakoztatás támogatása. Továbbá fel vannak sorolva általános kulcskompetenciák is. Ebből néhány: a tanulás kompetenciái; kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegen nyelvi); digitális kompetenciák; személyes és társas kapcsolati kompetenciák; kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái.

Említettem, hogy a NAT jellemzi a tantárgyak témaköreit, követelményeit, tehát az alapelveket és célokat. A következőkben a legfontosabbakat emelem ki, mely a magyar

nyelvet és irodalmat érinti. A NAT kihangsúlyozza, hogy miért fontos a nemzeti identitás, melyhez az anyanyelv, és általa az irodalom is kapcsolódik. Kifejezi, hogy mekkora alakító erővel bír a jelent és jövőt illetően. Nagymértékű figyelmet szentel az értéket közvetítő alkotásokra, mi több kiemelt szerephez jutnak azok az alkotók, *„akik igazodási pontként erkölcsi magatartásukkal, kiemelkedően magas szintű életművükkel alapvetően határozták és határozzák meg a magyar közgondolkodást”*. (3) Röviden összefoglalva, az irodalom terén illő azokat az alkotásokat figyelembe venni és tanítani, melyek morált, és kulturális értéket örökítenek, illetve adnak nekünk. Tehát, melyek meghatározzák a gondolkodást, melyek jelképezik a társadalom többségének értékvilágát. Ennél érthetőbben talán én sem írhatnám le: *„A magyar nyelv- és irodalomtanítás egyidejűleg műveltségközvetítést, kompetencia- és személyiségfejlesztést, morális és érzelmi nevelést is jelent. A kompetenciafejlesztés az önálló tudás kialakításában, a közösségbe való beilleszkedésben nyújt segítséget”*. (3) Ennek értelmében a tananyag is az előbb felsoroltakat kell tükrözze, és eszerint kell épüljön.

A magyartanítás alapelveivel kapcsolatban még megemlíteném, hogy a NAT szerint *„nincs kitüntetett didaktikai modell, tanítási, értékelési mód. A tanár szabad döntése, szakmai felelőssége, hogy az adott tananyaghoz adekvát módszertani, értékelési módot válasszon, hogy órái élményt adók legyenek”*. (3) Összintén szólva az utóbbi mondatból a zárás gondolkodtatott el leginkább. A tanár úgymond szabad kezet kap. Olyan didaktikai módszert használhat, amelyet jónak lát, annak érdekében, hogy az órák élményt adjanak a diákoknak. Itt van az a pont, melyet leginkább a jelen dolgozathoz tudnék kapcsolni. A vizualitás használatával pont ezt az élményadást szeretném megteremteni, és ha fogalmazhatok így, fokozni. Ahogy egy korábbi fejezetemnél már kifejtettem, ismerni kell a diákokat, mi vonzza őket, miről hallanának szívesen. Ha ez megvan, akkor a tananyagot is könnyebb úgy – elnézést a kifejezésért – találni, hogy az érdekesebb és figyelemfelkeltőbb legyen. Az pedig egy plusz hatáskeltő, ha olyan példát tudunk mutatni, amely számukra érdekes és új is.

A NAT mindazonáltal összegzi a magyar nyelv és irodalom tanításának céljait. A 9–12. évfolyamnál például ki van emelve, hogy fejleszteni kell továbbra is a tanulói kompetenciákat, illetve a műveltség, ismeretek és készségek révén a diákok önállóan gondolkodó emberekké válnak, akik ennek köszönhetően felsőoktatásba be tudnak illeszkedni, ezenfelül meg tudják majd állni a helyüket a munkahelyen. Mindenképpen egy kultúrára nyitott, művelt, döntéseiért felelősséget vállaló ember az, akivé válnak, azaz válniuk kell a NAT szerint.

Ez a dokumentum magában foglalja még a fő témaköröket és tanulási eredményeket is. Meghatározza, hogy az adott évfolyamokon a tanuló mely irodalmi ismeretekkel kell

rendelkezzen. Zárásul a tanulónak tanulmányai végére el kell sajátítania a következőket: szövegértés, szövegalkotás, mérlegelő gondolkodás, véleményalkotás.

A fõnt leírtak nagyjából végigjárják, hogy mikre kell figyelni, miket kell számba venni magyar nyelv- és irodalomtanítás előtt, illetve alatt.

Egyébként a képekhez köthetõ, hogy meghatározzák, hogyan fogadjuk be a környezõ világot. Errõl a *Magyar Tudomány* egyik folyóiratában is szó volt: „*A vizuális kompetencia befolyásolja esztétikai élményeink minõségét is. A vizuális írástudás tehát nemcsak a személyiségfejlõdésben fontos, hanem része a felelõs és informált állampolgár mûveltségének is*”. (4) Jónak láttam megemlíteni, ha már a kompetenciák elõkerültek.

3. 4. A tanított témák

Elérkeztünk ahhoz a ponthoz, ahol az eddig leírtak összekapcsolódnak. Ebben a részben ismertetem a szelektált témákat aszerint, hogy a vizualitást használva miként, és milyen módszerrel tanítottam azokat a gyakorlatom során.

3. 4. 1. Janus Pannonius

A kerettanterv szerint Janus Pannoniustól a következõ versek vannak a törzsanyagban: *Pannónia dicsérete*, *Egy dunántúli mandulafáról*. Ajánlott részben szerepel a *Búcsú Váradtól*. (5) Az elõbb felsoroltakat én mind végigvettem az osztállyal, továbbá szó volt még egy versrõl: *Mikor a táborban megbetegedett*. A legrészletesebben az *Egy dunántúli mandulafáról* címû verset beszéltük meg. Értelemszerûen a versek elõtt a költõ életét átnéztük. Janus Pannonius volt az elsõ témám. Diasorokkal készültem, melyeket sok képpel töltöttem meg. Tudtam, hogy szeretnék majd egy feladatot kiadni, amely egy lírai költeményhez kapcsolódik. Ez nem más, mint egy mûalkotás készítése az *Egy dunántúli mandulafáról* vershez. Az elkészüléshez adtam egy hetet, majd az egy hét leteltével az óra elején közösen megnéztük az alkotásokat. Mindenki egyesével be kellett mutassa, hogy mivel készült. Nem kötöttem ki, hogy milyen technikát használjanak, teljesen szabad kezét kaptak. A lényeg az volt, hogy éreztessék az alkotáson keresztül a vers tartalmát, érzelmvilágát. Várhatóan sikerültek elég egyszerű alkotások, ahol például csak egy fát ábrázoltak, viszont készültek kiemelendõk is, melyekbõl néhányat itt, és a mellékletekben is megjeleníték majd. (A tanulókról készült képekhez és alkotásokhoz kértem szülõi engedélyt.)

A feladat kiadásakor – mivel ez volt az elsõ ilyen jellegû házi feladatuk – ihletként kivetítettem nekik néhány képet, melyek illenek a vers hangulatához. Ebbõl kettõ látható itt (1. ábra, 2. ábra), három pedig a mellékletekben (21. ábra, 22. ábra, 23. ábra).

1. ábra²

Ez a főnti ábra az egyik ihletadó kép a házi feladathoz. Érzékelteti a magányt, szomorúságot és a reménytelen jövő képét. Janus Pannonius életének ebben a szakaszában szembesült azzal, hogy Magyarországon nincs igazi, értő közönsége. A festményen látható egy fa is, mely sötétségbe borult. Ennél a képnél előkerülhet az archetípus, azaz őskép fogalma. A következő ihletadó kép itt látható:

2. ábra³

Ehhez ismét köthető az egyedüllét. Ha megfigyeljük a képet, látható, hogy a fák ágai nyomasztóan az alak felé nyúlnak. Ezek a kacsaringós ágak jelképezhetik a gondolatok sokaságát. A színeket is érdemes megemlíteni. A képet főleg a kék szín és a fekete jellemzik. Emiatt nem melegséget tükröz, hanem inkább az elhidegülést, mely ismét kapcsolható a kilátástalansághoz. A gyerekek rajzaiból kettőt itt bemutatok, a többi a mellékletekben meg lehet találni (24. ábra, 25. ábra, 26. ábra).

² Abe Heuer, *Alone but not lonely* <https://indusscrolls.com/alone-poem-by-devika-warrier> (2022. március 20.)

³ Ismeretlen szerző <https://cutewallpaper.org/download.php?file=/23/abstract-creepy-art-wallpaper/54771480.jpg> (2022. március 20.)

3. ábra⁴
Az élet fája

4. ábra⁵
Önkép

Amikor ezt a házi feladatot be kellett hozni, az óra első tíz percét arra szántam, hogy mindenki mutassa meg az alkotását, és picit meséljen is róla. A 3. ábránál látható alkotás hangulata a verset célozza meg. Emiatt nem használt a diák színeket a festményén. Talán nem látható teljesen jól, de az ágak a bal oldalon kezdenek megfagyni, a jobb oldalon pedig még van pár szírom, melyeket szintén a szürke színnel láthatunk. Tehát ismét utal a vers tartalmára. A 4. ábránál látható alkotásban pedig a diák elrejtett egy elmosódó arcot a fában. Ezzel arra akart utalni, hogy Janus Pannonius saját sorsát a fával állítja párhuzamba. A mellékletekben látható művek is találók. Például a 24. ábrához kapcsolt rajzot én is többször kellett megnézzem, hogy jól értelmezzem. Ott egy szellem látható, ahogy öntözi a fát, melynek ágain könyvek teremnek. Ez szimbolikusan utalhat arra is, hogy Janus Pannonius munkáit halála után fogják igazán értékelni hazájában. Tehát a szellem, amely öntözi ezt a fát, jelképezheti a költőt. A tanuló művének pedig a *Szellemesség* címet adta, melyben egyfajta iróniát is el akart rejteni. Ezért is látom jónak, hogy ilyen feladatokat is vigyünk az oktatásba.

A feladat felépítése egyszerű, mégis nagyon hasznos. Először a tanórán beszélünk a költőről, majd elemezzük a verset. Viszont itt nincs vége, mert fel kell adni házi feladatnak, hogy a diák otthon alkosson valamit, amely szerinte utal a versre. Ebben az esetben a diákoknak otthon tovább kell gondolkodniuk a versen, a jelentésén, érzelmvilágán, és ezt össze kell tudniuk kötni a vizualitással. Tehát, amíg dolgoznak a feladaton, tanulnak és önmaguk számára is értelmezik a verset, végül módot kell találniuk arra, hogy hogyan ábrázolják az olvasottakat. Ezzel fejlesztik képzügyességüket, a kreativitást, kreatív alkotás és önkifejezés kompetenciáit. Továbbá a kommunikációs képességeiket is, hiszen órán be kell

⁴ Tanuló alkotása. (Saját kép)

⁵ Tanuló alkotása. (Saját kép)

tudniuk mutatni saját alkotásaikat. Nem utolsó sorban pedig jó hatással van arra a diákra is, akire az önálló, egyéni tanulási stílus jellemző. (9)

Hadd említsek még egy példát a *XXI. század és nevelés*ből. A vizuális kultúra résznél tárgyalják, hogy gyermekeknél a vizuális önkifejezési vágy jelenik meg legkorábban és legkönnyebben. Kifejtik, hogy a nevelésre hárul az a feladat, hogy folyamatosan fejlessze és táplálja ezt a motívumot. (Nagy 2002: 265) Úgy hiszem, hogy az ilyen típusú feladatokkal, mint az, hogy készítsenek egy műalkotást a vershez, fejlesztem az említett motívumot. Továbbá a tanórán megnézzük egymás munkáit, és megbeszéljük, hogyan és milyen gondolatokkal jött létre az alkotás. Ezt pedig ismét hozzá tudom kötni a könyvben olvasottakhoz: „*az esztétikai tudat fejlesztése nemcsak a befogadói élményeken, nemcsak szemléleti örömeikön s felfedező (elemző) beszélgetéseken keresztül történhet, hanem az alkotás folyamatainak, élményeinek értelmezésével is.*” (Nagy 2002: 265) Nem utolsó sorban ez a fajta önálló alkotás, illusztráció a drámapedagógiában is megjelenik. Pethőné Nagy Csilla könyvében is említi, hogy ezek az eljárások „*a belső értelmezői keretek feltárására koncentrálnak, és a személyes, egyedi tudáskonstrukciók bővülését, újrastrukturálódását segítik.*” (Pethőné 2005: 128) Tehát ez is egy megerősítés arra, hogy irodalomórán fel lehet használni ezt a módszert.

Továbbá az, hogy egy művészi alkotást kell létrehozni a katartikus alkotófolyamathoz is kapcsolható, ahogy Kárpáti Andrea könyvében olvashatjuk Csíkszentmihályi Mihály elméleténél: „*Az alkotóképesség minden emberben benne rejlő lehetőség, amelynek kibontakoztatásához megfelelő technikai kihívást és inspirációt jelentő tevékenység és téma szükséges. Az alkotás esztétikai minősége másodlagos: a lényeg az egyszerre tanulságos és katartikus alkotófolyamat.*” (Kárpáti 2019)

3. 4. 2. Angol reneszánsz

Az angol reneszánszhoz nagyon sok képet használtam fel, hogy minél színesebb legyen az óra. Ebből csak néhányat mutatok be. Elsősorban az angol kultúra virágkorával indítottam, így I. Erzsébet angol királynőről vetítettem képet. Meséltem az érdekes stílusról, melyet díszes ruháival teremtett. A következő képeket látta az osztály is.

5. ábra⁶

6. ábra⁷

A 6. ábrán látható I. Erzsébet aláírása, amelyet nagyon érdekesnek találtak. Egyébként minden dolgozatban, amelyet írtam, elhelyeztem egy pluszpontos feladatot. Ezekben a pluszpontos feladatokban mindig a vetített vizuális tartalmakra kérdeztem rá. Például: Ki látható a képen?; Mi volt a képen, amit ehhez a témához néztünk? Ezzel is teszteltem az emlékezőképességüket, és visszajelzést kaptam arról, hogy mennyire maradt meg a kivetített anyag. I. Erzsébet királynőről a diasorban megjelenítettem mozgó GIF-eket is. Épp annál az információnál jártunk, hogy a királynő uralkodása alatt Anglia nagyhatalom volt. Arra gondoltam, hogy érdekesebbé teszem ezt a részletet, ezért négy színésznőről tettem be GIF-eket, akik már megszemélyesítették az uralkodót. Konkrétabban látható volt Judi Dench, Helen Mirren, Margot Robbie és Cate Blanchett. Korosztályukból kifolyólag szinte biztos voltam benne, hogy legalább az utóbbi két színésznőt ismerik híres filmekből. Tehát ez is egy módja az információk rögzítésének, hogy olyan képet – ebben az esetben GIF-et – viszek, amelyet tudnak kötni valami egyébhez is, amely hozzájuk közelebb áll.

Az óra további részében szó volt arról is, hogy ebben a korban fontos szerep jutott a természetfeletti lényeknek (szellem, tündér, boszorkány, kobold) és jelenségeknek (jóslás, bűbáj, varázslat). Ide is olyan GIF-eket kerestem, amelyekhez tudnak kötődni. Például a jósláshoz, bűbájhoz és varázslathoz Harry Potteres témájúakat vetítettem. Amikor dolgozatnál pedig példát kértem a jelenségekre, akkor arra egy-két diák kivételével mindenki tudta a választ.

7. ábra⁸

⁶ Nicholas Hilliard, *The Hardwick Portrait*, 1592. <https://www.nationaltrustcollections.org.uk/object/1129128> (2022. március 22.)

⁷ I. Erzsébet aláírása https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Erzs%C3%A9bet_angol_kir%C3%A1lyn%C5%91 (2022. március 22.)

Utolsó érdekességnek a színházépületekről mutattam képeket, melyek népszerűek voltak a korban. Például: The Theatre, The Rose, The Swan, The Globe. A Globe színházról találtam interneten virtuális túrát is, amely a Shakespeare's Globe oldalon érhető el. Ez is egy új élmény volt az osztálynak. Felkeltette az érdeklődésüket a virtuális túra lehetősége. Amikor pedig a színházépület felépítéséről beszéltünk, a 7. ábrán látható képet csatoltuk hozzá. Megnéztük, hogy hol helyezkedett el az öltöző, hol volt a poklot és mennyet ábrázoló rész. Az is említésre került, hogy kik helyezkedtek el általában a tető alatti részen, és kik a nyitott részen a színpad előtt. Arról is szó volt, hogy miért volt nyitott a színház teteje. Ezt a képet dolgozatnál felhasználtam, és legalább öt információt kértem hozzá felsorolni. Így ismét vizuális tartalomhoz csatoltunk tananyagot, melyet visszakérdezésnél felhasználtam. Tehát, ha a csatolás első körben sikerült órán, akkor dolgozatnál vagy feleltetésnél annál könnyebb felidézni az információt.

3. 4. 3. William Shakespeare

A következő nagyobb téma William Shakespeare munkássága. Tőle egy fő művet kellett olvassanak a diákok, mely a *Hamlet* volt. Ehhez a drámához próbáltam olyan képeket keresni, amelyek segítik a mű megértését. Elsősorban Shakespeare életrajzát vettük át röviden. Ennek a tanórának az elejét máris egy érdekességgel indítottam. Az köztudott, hogy William Shakespeare feleségét Anne Hathaway-nek hívták. Pár évvel ezelőtt pedig az keringett az interneten, hogy a színésznő, Anne Hathaway lehet a reinkarnációja Shakespeare feleségének. Több képet is összevágtak az emberek bizonyítékként. A hír onnan indult el, hogy egyesek jobban szemügyre vették a színésznő, Anne Hathaway férjét, Adam Shulmant. Észrevették, hogy mutat némi hasonlóságot Shakespeare-rel, ezért továbbgondolták, és a hasonlóságokra alapozva hírt készítettek belőle. Utána lehet járni, elég hamar kiadja bármely böngésző a képeket. Sokan romantikus elképzeléseket is gyártottak hozzá, miszerint Shakespeare egyszer azt írta feleségének, hogy egy élet kevés arra, hogy őt szeresse, így egy másik életben ismét keresni fogja. (6)

Bár annak nem tudtam utánajárni, hogy van-e arról feljegyzés, hogy Shakespeare valóban írt-e ilyet feleségének, viszont kedveslőnek ténylegesen jó volt. Az egész osztály figyelt, s mikor az utóbbi mondat elhangzott, a lányok többsége hangot is adott meghatódottságuknak. A tanórákat néha fel kell dobni ehhez hasonló szünetekkel, amikor olyan dolgokat is

⁸ Ismeretlen szerző, Shakespeare Globe <https://www.dkfindout.com/us/music-art-and-literature/shakespeares-globe/> (2022. március 22.)

elmondunk, melyekről még nem hallottak, és nem teljesen a tananyaghoz kapcsolódnak. Be lehet tudni egyfajta motiválásnak is.

Amikor az író életrajzáról beszéltem, felhozódott a Király Színészei (The King's Men) társulat. Itt ismét próbáltam összekötni a tananyagot egy filmmel, amely a diákoknak ismertebb. Ez nem más, mint a *Kingsman: A titkos szolgálat*. A diában egymás mellé tettem a társulat és a film plakátjának képét. Ezzel próbáltam meg elérni azt, hogy a film címe segítségével könnyebben meg tudják jegyezni a mellé elhelyezett képet, azaz a társulat nevét. Egyébként ezt dolgozatban pluszpontos feladatnak be is tettem, hogy mi volt a nevük, és mely filmhez kötöttük. Sokan tudták rá a választ.

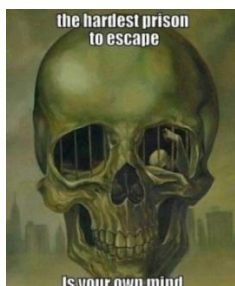
A *Hamlet* című drámáról már az első diában is több utalást helyeztem el. Volt köztük filmplakát, egy másik filmből részlet, színházi előadásból a párbaj jelenet és humoros GIF is az ismert szállóigével. Azt az ábrázolást, amely a diákoknak különösen tetszett, elhelyezem a mellékletekben is (27. ábra).

A vizualitással kapcsolatban még nem említettem, de a diavetítések során nemcsak a képekhez lehet az órát kapcsolni. Figyelembe kell venni azt is, hogy hogyan épül fel egy dia, hiszen már maga a vetített dia is egy vizuális tartalomnak tekinthető. Az egyik módszerem az, hogy különböző színekkel kiemelem azokat az információkat, amelyek fontosak. Ahol tudok, táblázatot készítek, ahol következtetést jelzek, ott nyilakkal utalok. Próbálom úgy elhelyezni a szöveget és képeket, hogy azok harmonikusak legyenek. Semmiségnek tűnhet, de a befogadást segítheti. Hasonlít ez ahhoz, melyet a *Pszichológiai megközelítés*nél ismertettem, miszerint vannak bizonyos pontok képeken, melyeknek több információértéke van, így a letapogatás gyakoribb azokon a területeken. Ha úgy vesszük egy kivetített dia is egy kép, az abban szereplő kép pedig kép a képben. Így, ha a kivetített szöveg külalakjára és színére is fektetünk hangsúlyt, akkor az a figyelmet is irányíthatja. Például, amikor a *Hamlet* megbeszélésénél elértünk a szembenálló erők tisztázásáig, azt táblázattal, színekkel és nyilakkal szemléltettem. Amikor a három bosszút néztük meg, akkor azokat is mind külön színnel választottam el.

A következő rész a dráma karaktereinek jellemzése volt. Ezt a vizualitáshoz úgy kapcsoltam, hogy olyan képeket kerestem a szereplőkről, melyek jellemzik őket. Ennek köszönhetően nemcsak az információk hangoztak el órán, hanem egy archoz is tudták kötni őket.

A másik módszerem tartalmazza azt, hogy bizonyos esetekben nem egy egyszerű képet keresek az adott téma részletéhez, hanem olyat, amelynek mélyebb jelentése van. Hamlet karakterénél például felvettem a gondolkodó embert, amely valamilyen módon mindig

szembekerül a világgal. Megbeszéltük, hogy Hamlet rengeteget morfondírozott az egész mű alatt. Tegyen-e meg valamit, vagy még várjon? Ugyanakkor szó volt arról is, hogy a világ Hamlet számára egyfajta börtön is. Ez a börtön lehet konkrétan Dánia vagy képletes, amely nem más, mint saját elméje. Ehhez a következő két képet vetítettem ki.

8. ábra⁹

9. ábra¹⁰

A 8. ábrán olvasható (saját fordítással): A börtön, amelyből a legnehezebb menekülnöd, az a saját elméd. Alapvetően ez az idézet jól összekapcsolható a dráma főszereplőjével, Hamlettel, viszont önmagában a koponya szimbólum is megjelenik, amely újabb csatolási lehetőséget ad a kép és a dráma között. A másik kép (9. ábra) is tartalmazza ezt a szimbolikus börtönt, amellyel Hamlet küzd. Még azt is párhuzamba állítottuk órán, hogy Hamlet a sok gondolkodással a tetteit halogatja, tehát eljutottunk odáig, hogy a főszereplő híres monológjának részletét („*Lenni vagy nem lenni*” (Shakespeare 1976: 255)) át tudtuk alakítani arra, hogy „*Tenni vagy nem tenni*”. Az utóbbit pedig hozzákapcsoltam egy újabb képhez, amelyről a gondolkodás, a kínlódás és a gyötrődés olvasható le. Ennél a résznél beszéltük azt meg, hogy Hamletnek hányféle megoldása lehet problémájára. Az első a türelem, tehát tűrje el, hogy apját meggyilkolták. Tűrje, hogy anyja ehhez az emberhez ment feleségül, és nézze el, hogy a gyilkos azt játssza, ártatlan. A második megoldás a küzdelem, azaz felvenni a harcot a gyilkos nagybátyjával. Emiatt viszont saját élete is veszélybe kerülhet, ugyanakkor szerelmét is elvesztheti. A harmadik megoldás pedig az öngyilkosság, s így véget tud vetni minden fájdalmának. Ehhez a három ponthoz kötöttem a következő képet.

10. ábra¹¹

⁹ Ismeretlen szerző <https://hu.pinterest.com/pin/623748617128393350/> (2022. március 25.)

¹⁰ Blacksmiley, *The Prison of the Mind* https://artcorgi.com/featured_item/prison-mind/ (2022. március 25.)

Úgy érzem, hogy ez egy olyan kép, amely érzékletesen ábrázolja a szétszakítottságot és a döntésképtelenséget. Megmutatkozik benne a fõnt említett három megoldás, melybõl Hamletnek egyet mindenképp választania kell. Ezek azok a képek, melyekben sokkal mélyebb jelentés is van. Figyeltem az osztály reakcióját, és azt vettem észre, hogy lekötötte õket az újféle ábrázolásmód. Sõt, több hozzászólás is érkezett Hamlet problémáinak megoldásairól. Emiatt fontos módszernek tartom azt, hogy olyan műveknél, ahol fel tudunk használni ehhez hasonló mélyebb tartalmú képeket, ott építsük bele az órába, és kössük azt a műhöz, vagy akár egy szereplõ érzéseéhez, világához.

Érdekességként készítettem egy diasort, amelyben csak *Hamlet* utalások szerepeltek. Voltak benne rajzfilmekbõl részletek (pl. *Oroszlánkirály*, *Karácsonyi lidércnyomás*, *Pocahontas II.*, *The Simpsons*), és voltak benne zenék, melyeknek dalszövegeikben szerepel utalás, és ezeket a szövegrészleteket ki is vetítettem. (Pár zenészt, együttest felsorolok: Bob Dylan, Elton John, John Cale, The Band, Abney Park, Oneus, Enhypen.) Olyan sok volt a zenei kapcsolódás, hogy csak néhányba hallgattunk bele, de a diákok egyértelműen meglepõdtek, hogy a világban ilyen sokan utaltak már Shakespeare művére. A rajzfilmeknél külön meglepte õket (és nagy nevetést váltott ki), hogy sokan azt állítják, az *Oroszlánkirály* egy az egyben a *Hamlet*, annyi különbséggel, hogy a végén nem halnak meg a fõszereplõk. Errõl a mellékletben közzé is teszek egy képet (28. ábra).

A *Hamlet* zárásaként még azt megosztom, hogy például az egyik koreai fiúbanda, a Oneus még külön a zenecímnek is Shakespeare híres mondatát adta: *To Be Or Not To Be*. Viszont ez még nem minden. A banda videóklipjében folyamatosan utal a drámára is. Emiatt kivettem néhány szimbolikus képet belõle, és a dalszöveg mellé vetítettem, majd megbeszéltük az osztállyal, hogy mi mire utal. Például a virágok közt fekvõ ember, a trónon ülõ ember és a vérfürdõjelenet. Így hiába csak érdekességek voltak, mégis újabb vizualitással összekötött értelmezést lehetett kihozni belõle, amely nem mellékesen a szórakoztatóiparhoz is kapcsolódik, mely nagy hatással van a mai tanulókra.

3. 4. 4. Barokk

A barokk bevezetõ óra diasorát sok-sok képpel díszítettem. A korstílus jellemzõit pedig képekkel illusztráltam. Megnéztünk híres festményeket (pl. Mányoki Ádám, Rubens, Rembrandt), szobrokat (pl. Bernini, Donner), épületeket (pl. Il Jesu, Trevi-kút, Szent Péter Bazilika) és zenét (Vivaldi). Ezáltal próbáltam meg több oldalról megközelíteni a kort. A

¹¹ Agnes Cecile, *Drawing Restraints* <https://www.eyesonwalls.com/products/drawing-restraints-fine-art-print> (2022. március 25.)

nyakatekert okoskodáshoz, túldíszítettséghez, látomásossághoz, csigavonalakhoz, monumentalitáshoz, erős kontrasztokhoz és pátoszhoz különböző képeket csatoltam, amelyek jól jellemzik a felsoroltakat. (S. Pásztor 2021: 7) Tehát a módszer ismét az információk képekhez csatolása. Például a díszítettséghez, erős kontrasztokhoz és monumentalitáshoz az egyik felhasznált képen a Szent Péter Bazilika volt látható. Jól érzékelhető belőle, hogy az építészek célja a nagy ragyogás megalkotása volt, hogy az elszédítse a belépőket. (Gombrich 1983: 351–353) Ez pedig az összhatáson múlik, amely a kiválasztott képen is megfigyelhető (11. ábra).

11. ábra¹²

A diákok számára is jól kivehető volt, hogy az épület milyen nagy egy emberhez képest. A barokk korstílus összefoglalásánál is előjött a fönti kép, és a tanulók fel kellett tudják sorolni a legfontosabb stílusjegyeket, melyeket a bevezető órán megbeszéltünk közösen. A látott képeket összefoglalásnál ismét beviszem, hogy jobban rögzüljenek a hozzájuk vett információk. Így az ismétlésnek köszönhetően az emlékezetbe könnyebben bekerülnek a tanult anyagok (ahogy azt már az *Emlékezés* fejezetben kifejtettem). Tehát ez is a módszer része, ahogy korábban említettem. Felkeltem az érdeklődést egy vizuális tartalommal, jobban szemügyre veszik, hozzácsatoljuk a tananyagot, ismétlésnél újra találkoznak a képpel, és ekkor már a diákoknak kell tudni felidézni a tananyagot. Dolgozatnál pedig – ha jónak látom – felhasználhatom a vizuális tartalmat.

A barokk témához még egy példa. Amikor a kor zenéjéről röviden beszéltünk, megmutattam az osztálynak Antonio Vivaldi *A négy évszak* című hegedűversenyének részletét. Majd, hogy közelebb tudjam vinni a gyerekek korosztályához a művet, behallgattunk feldolgozott (remixes) változatba is. Ekkor egyre többen követték a ritmust fejbólogatásokkal. Végül kivetítettem nekik két népszerű TikTok videót is, amelyek humoros környezetbe helyezték a zenét. Az egyik videó azzal ironizált, hogy bemutatta, elképzelése szerint az 1700-as években élő emberek milyenek lehettek a klubokban. Természetesen megszólalt a szimfonikus zene, a videóban pedig táncolnak rá. A másik videóban az illető

¹² Ismeretlen szerző, St. Peter's Basilica <https://www.shutterstock.com/hu/image-photo/interior-st-peters-basilica-rome-italy-70576735> (2022. március 26.)

kérdőre vonja a mai fiatalokat, hogy mit jelentsen az, hogy nem hallgatnak klasszikus zenét. Erre elindul a zene, és az illető ritmusra táncol rá, de persze mókásan. Egyértelműen, mikor az osztállyal megnéztük ezt a két rövid videót, nagy nevetés tört ki. Majd elérkezett a dolgozat napja. Pluszkérdésnek ismét a vizualitással kapcsolatos kérdést tettem fel. Az volt a kérdésem, hogy emlékeznek-e arra, mihez kötöttük a két TikTok videót, amelyet megnéztünk, továbbá írják le a dalszerző nevét, és a zene címét. Ez pedig az osztály túlnyomó többségének sikerült.

3. 4. 5. Zrínyi Miklós

A költő és hadvezér életrajzát, munkásságát megbeszéltük, ugyanakkor a *Szigeti veszedelem* című eposzát is részletesen elemeztük. A bevezető órán a családfáról is vittem képet, és megmutattam rajta, hogy milyen rokoni viszonyban áll Zrínyi Miklóssal, a hadvezérrel. Ez volt az a téma, ahol külön GIF-eket és képeket kerestem arra, hogy bemutassam, milyen nyelveken tudott a költő. Így egy játékos feladat alakult ki belőle. Nem én mondtam meg a megoldásokat, hanem ők kellett rájöjjenek. Egy feladat helyes megoldása pedig sikerélményt ad a tanulóknak. Ügyeltem arra, hogy a vetített mozgó képek legyenek humorosak. Például úgy, hogy az olasz nyelv egy jól ismert olaszos kézmozdulattal és mimikával volt látható. A latin nyelvhez *Star Wars* mémet tettem be, ahol latinul olvasható Darth Vader híres mondata Luke-hoz. A némethez a korábban már említett edzőről helyeztem el egy jellegzetes GIF-et, akit a fiúk mind felismertek. A török nyelvhez egy török séf mozgó képét tettem be, amelyen látszik a jellegzetes kézmozdulata, ahogy sózza a húst. A diákok az utóbbi séfet felismerték, mert annyira elterjedt a médiában, viszont annak soha nem néztek utána, hogy a séf török. Így ez okozott egy kis fejtörőt nekik, de összességében élvezték.

A másik nagyobb feladat, melyet a vizualitáshoz kötöttem, az az eposz és eposzi kellékek megbeszélése. Számítottam rá, hogy az osztály nagy része – hiába tanulták korábban – már elfelejtette, hogy mi is az eposz és eposzi kellékek pontosan. Ezért ebben a diasorban összeállítottam öt képet, melyet egyesével nagyban kivetítettem. A képeken egy-egy utalás volt az eposz jellemzőire. A képeknek köszönhetően, nem én foglaltam ismét össze azt, hogy mi is az eposz, hanem vissza kellett emlékezzenek rá saját maguktól. A képek pedig egyfajta mankók a felidézésben. Az eposzi kellékekkel is hasonlóképp jártam el. A hat legalapvetőbb eposzi kelléket vettem az osztállyal végig. Mindegyik eposzi kellékhez vetítettem külön képet (néha GIF-ekkel kiegészítve). Előre szoltam, hogy dolgozatnál képekkel fogom kérdezni, hogy melyik eposzi kellékről van szó. Az invokációt például egy vázán látható múzsához

kötöttem, és a *Herkules* rajzfilm mozgó képű múzsáihoz. A deus ex machinát egy olyan képhez, amelyben látszik a régi beemelő szerkezet, amelyen egy ember lóg a levegőben. Az epitheton ornanshoz két példát mutattam. Az első részen egy mozgó kép, azaz GIF volt látható (például egy gyorsan futó ember), a másik részén a *Trója* című filmből Akhilleusz. Ha ezt a kettőt megfejtették, akkor megkapták a választ: gyorslábú Akhilleusz. Az in medias rest ismét két képpel fejeztem ki. Az egyikben egy ember áll egy nyíllal szemben, amely egyenesen előre mutatja az utat. A másik ismét egy GIF volt, amelyen az látszik, hogy valaki fát vág baltával, de olyan erővel sújt le, hogy a balta nyele kettétörik. Ezzel akartam a dolgok közepébe vágás megfogalmazására utalni. A baltás mozgó kép egyébként nagy kedvenc lett az osztályban. Külön kérték, ha dolgozatnál esetleg kérdezem az in medias rest, akkor ezt semmiképp se felejtsem ki a vetítésből. Az enumerációra és propozícióra is hasonló megoldásokkal készültem. Ezeket a képeket összefoglalásnál ismét elővettük, majd dolgozatnál is előkerültek, ahogy azt ígértem is az osztálynak. Tehát ez az egyik fő módszerem a vizualitással kapcsolatban. Képekhez kell tudni kötni az információt, gyakorlunk velük, ismétlünk. Majd, ha viszontlátják a képet, fel kell idéződjön a megbeszélte tananyag. Ezért láttam fontosnak ismertetni a látás és emlékezés alapjait.

A *Szigeti veszedelem*nél is ezt a módszert követtem. A mű elemzését a tanórán az osztállyal közösen beszéltük meg, majd összefoglalásnál saját maguknak kellett dolgozniuk a képekkel. A dolgozatban pedig mindent, ami csak eszükbe jut a témával kapcsolatban a képhez kellett kötniük. A mű elemzésénél két fő képet emeltem ki. Az egyik kép alább látható (12. ábra).

12. ábra¹³

A feszületet ábrázoló képhez legalább öt-hat tudnivalót kapcsolunk. Az egyik az imitatio Christi fogalma, amely a krisztusi áldozatvállalás tudatosan, azaz Krisztus követői. A másik ilyen fogalom pedig az athleta Christi, amely Krisztus bajnokait jelöli, azaz a keresztségért küzdő bajnok. (S. Pásztor 2021: 16) A történetből továbbá hozzákötöttük Zrínyi Miklós imádkozását, amikor a kereszt lehajol neki háromszor. A másik fogalom a mártírhálál volt. Tisztáztuk, mit jelent ez pontosan. Azt is megjegyeztük a képhez, hogy Isten miért küldte a

¹³ Arthit Longwilai <https://br.pinterest.com/pin/522839837973968143/?mt=login> (2022. március 27.)

törököket a magyar népre, mi volt ezzel a célja. Végül vesztek a magyarok, mégis mit nyertek el, mi lett az övék? Nem más, mint az égi győzelem. Én csak röviden próbálom ismertetni, hogy mennyi minden köthető egyetlen egy képhez. Remélem, el lehet képzelni, hogy ez egy tanórán mennyire be tudja még indítani a fantáziát. Ilyenkor hagyok teret a tanulóknak. Hagyom őket, hogy gondolkodjanak, adják ki magukból, ami még szerintük lehet ez a kép.

Hasonlóan haladtunk egy másik képpel is, mely a mellékletekben megtalálható (29. ábra). Itt azokat az információkat beszéltük meg, hogy a műre miért mondható az, hogy harmonikusan van megírva. Csak vegyük példának a két szembenálló félt. Viszont kiemelendőbb a két szerelmi szál. A szerző ezzel a szerelmi oldallal egyensúlyozza a mű harci oldalát. Ennél a képnél lett megbeszélve az is, hogy mi jellemzi Deli Vid és Borbála, ellenben Delimán és Cumilla szerelmét. Nem utolsó sorban pedig hozzávettük a két ellenfél táborát, hol van széthúzás, hol pedig összetartás. Amikor elérkezett a számonkérés, a két képet (melyeket ebben az alfejezetben bemutatam) beletettem a dolgozatba, két külön feladathoz, és az osztály 90%-a egyiket sem hagyta üresen. Leírták mindazt, amelyre emlékeztek, és hozzá kell tennem az a 90% helyes megoldást fogalmazott meg.

3. 4. 6. A felvilágosodás

A felvilágosodás témáról csak röviden szeretnék pár szót megfogalmazni. A bevezető órát mémekkel indítottam, amely el is érte a kívánt hatást. Órán megnéztük a felvilágosodás előzményét is: racionalizmus és empirizmus. Néha hajlamos vagyok túl részletesen belemenni egy-egy tananyagba, így ennél a résznél én röviden mutattam be a legfontosabb filozófusokat, és legkiemelendőbb megállapításaikat is. Például az angol filozófusoknál Francis Bacon és John Locke nevei előkerültek. Hogy újra képekhez csatoljam a tényeket, és egyúttal segítsek is a memorizálásban, a neveikhez találó mozgó GIF-eket helyeztem el. Például az egyik kedvenc lett Francis Bacon, mivel egy kicsi animált bacont tettem a neve mellé, amelynek még szemei is voltak, és rugózott. John Locke-hoz pedig lakatot tettem. A következő órát gyors ismétléssel kezdtem. Megkérdeztem, kiket vettünk az angol filozófusoknál. Az első válasz, szinte kórusban Bacon volt. Persze utána ismét nagy nevetés, és megjegyeztem, milyen jól megmaradt a neve. Erre a következő válasz az volt, hogy hát persze, az a kis rugózó bacon felejtethetetlen.

A következő René Descartes volt a francia filozófusoknál. Elhangzott a jól ismert szállóige tőle. Majd végül a német filozófusoknál Immanuel Kant és Friedrich Hegel is előkerültek.

Hegelnél megbeszéltük a tézis, antitézis, szintézis fogalmát és felépítését is. Ehhez különböző képeket is vetítettem (30. ábra, 31. ábra). A 31. ábra különösen tetszett az osztálynak. Kérték is, hogy adjak egy kis időt még nekik, hogy jobban megnézhessék azt. Úgy tűnik, a gyakori letapogatásra itt még nagyobb szükség volt.

Még azt emelném ki, hogy órán átnéztük, mit jelentenek a következő fogalmak: deizmus, teizmus, panteizmus és materializmus. Mindegyikhez egy-egy jellegzetes képet vittem. Dolgozatban pedig pluszpontos feladatnál az volt a kérdésem, hogy emlékeznek-e, mi szerepelt a materializmusnál vett képen, és meglepődtem, hogy elég sokan körül tudták írni a látott képet. Tehát, így még képleírást is gyakoroltak, amely egy újabb kompetenciának lehet a fejlesztése.

3. 4. 7. Voltaire

Voltaire-től – nem meglepő módon – *Candide*-ot vettük. Ezt az órát is igyekeztem érdekessé tenni humorral, sok-sok képpel. Viszont ebből a témából most csak egy dolgot szeretnék kiemelni, az utópiát. Találtam képet Eldorádóról, amelyet meg is mutattam a diákoknak, de jónak láttam olyan utópiát mutatni nekik, amely talán közelebb áll hozzájuk. Így kerestem több utópikus képet is, és arról beszéltünk, hogy megvalósulhatna-e az, amit látnak. El tudnák-e képzelni, hogy ilyen lehet a jövő. Persze a csavar ott van a történetben, hogy az utópia alapvetően az, amely a való életben biztosan nem tudna megvalósulni. Erre a következtetésre a tanulók saját maguktól jutottak el, miszerint olyan világ nincs, amely mindenkinek ugyanolyan jó. Sőt még kisebb pozitív vita is kialakult a témával kapcsolatban, hogy meg lehetne-e valósítani egy mindenki számára jó világot. Ez az eddigi módszert ki is egészítheti. Érdeemes néha (ha a téma engedi) ehhez hasonló közös megtárgyalást, vitát kihozni a diákokból. Ha több időt lehet egy ilyenre szánni az órakeretből, akkor a módszert mindenképp kiegészíteném csoportos feladattal is, ahol érveket kell gyűjteniük. Ez mind fejlesztené a gondolkodást és a kommunikációs készséget. Visszatérve az utópiára, ismétlésnél már csak egy képet vittem be, ez a mellékletekben megtalálható (32. ábra). Amikor eljutottunk ehhez a képhez, megkérdeztem, hogy emlékeznek-e mivel kapcsolatban néztük meg. Rájöttek, hogy az utópiához kötöttük, majd kértem is a diákokat, hogy fejtssék ki, miket beszéltünk meg a képpel kapcsolatban, és hogyan kapcsolódik Voltaire művéhez.

3. 4. 8. Molière

A *Tartuffe* című komédia olvasását öt csoportra osztottam, mivel öt felvonásból áll. A szereplőket minden csoportnak ismernie kellett. A feladat a következő. Mindegyik csoport ki kell jegyzetelje az olvasott felvonást a kijelölt napra. Órán előadják egymásnak, hogy mi történt abban a részben, majd amikor mind az öt csoport végzett, képregényt kell belőle alkossanak. A képregényt pedig élőben kell ábrázolják, amelyekből fotókat készítenek.

Ez a módszer ismét köthető a drámapedagógiához. Egyfajta játék, amely egy képzeletbeli világot épít fel, és belevonja a szereplőket is. Megjelennek a valós problémák, és ennek köszönhetően valós tudásra és tapasztalatokra tesznek szert a diákok. Így azzal, hogy a tanulók a képregényt élőben kell megjelenítsék, valódi élménnyé válik számukra a téma, beleélhetik magukat a karakterek szerepébe és motivációikba. A diákok az élmények, előzetes tudás és ismeretek alapján megteremtik saját jelentéseiket, miközben interakcióba kerülnek társaikkal, és a világgal. (Pethőné 2005: 127) Ezért mindenképpen fejlesztő hatása van a gyermekekre nézve. Továbbá itt megvalósul a kinesztetikus (és kis mértékben taktilis) tanulási stílus is, hiszen mozogva tanulnak. (9)

Visszatérve az órai megvalósításhoz. A képregény készítése az órán történik. Első körben a diákok vállalkoznak egy-egy szerepre, majd közös nagy munka veszi kezdetét. Az osztály minden felvonáshoz készít egy képet a karakterek segítségével. A felvonásoknál azok a csapatok kell segítsenek a karaktereknek, akik olvasták az adott részt. Segíteniük kell beállítani a karakterek testtartásait, mimikáit, tehát az egész helyszínt. Amikor végeztek a felvonás jelenetével, akkor valaki az osztályból elkészíti a fotót. Ez a folyamat megy végig az öt felvonáson keresztül. Ha van több idő, akár egy felvonáshoz több képet is lehet készíteni, sőt házi feladatnak is fel lehet adni, hogy csak egy jelenetről készítsenek képregényt. Az osztályban mi előbb megbeszéltük az alap öt jelenetet, hogy melyek legyenek azok, majd az osztály gondolkodott tovább, hogy három kép még megoldható lenne. Így összesen nyolc kép készült. Kettőt bemutatok itt (13. ábra, 14. ábra), a többit a mellékletekben lehet megtekinteni (33. ábra – 38. ábra).

13. ábra¹⁴

14. ábra¹⁵

A 13. ábra a képregény első képe. Ez a kezdőjelenet, ahol látható a nézeteltérés Pernelle asszony és a család között. A gyerekek ügyeltek a testtartásokra, és arra is, hogy megfelelően érzékeltessék a két oldalt. A 14. ábra a jól ismert asztaljelenet, ahol Orgon az asztal alatt ül, és kihallgatja feleségét, Elmirát Tartuffe-fel. A kép beállítása, a szereplők elhelyezkedése mind a diákok ötletei voltak. A komédia többi jelenetét a mellékletekben lehet megtekinteni (33. ábra – 38. ábra).

Ez a műelemzésnek egy újszerű, érdekes megközelítése. Nemcsak olvasnak és megbeszéljük órán a mű lényegét és tartalmát, hanem a diákok saját maguktól képesek kell legyenek megeleveníteni is a történeteket. Fel kell venniük a szerepeket, értelmezniük kell a karakterek helyzetét és érzelmét különböző szituációkban. Nem egyszerű feladat, de tapasztalatom szerint mindenképp megéri alkalmazni ezt a módszert. Továbbá kifejezetten jó megoldás, ha a tanulók kedvelik a társas tanulási stílust. (9)

Az osztállyal a kész képeket végül megnéztük közösen következő órán. Még egyszer elemeztük, mely jeleneteket látjuk, és hogy ki milyen pozícióban látható. Volt közös nevetés ismét, és természetesen egy új élménnyel is gazdagodtak. Külön kiemelném, hogy eleinte tartottam attól, hogy önként lesznek-e jelentkezők a szerepekre, de kiderült, feleslegesen aggódtam, mert elég hamar jelentkeztek egymás után. Néha kell az, hogy a tanár határozza meg, ki mit csináljon, de vannak alkalmak, amikor hagyni kell, hogy kibontakozzanak, és maguktól vállaljanak feladatot. Ezzel személyiségük is fejlődik, a problémamegoldó képességük is, a kommunikációjuk, és még sok-sok egyéb, amely ennek a feladatnak az összessége. Az elkészített képregény pedig ismét vizuális tartalom, amelyet a műértelmezés során még felhasználtam, sőt dolgozatban egy feladatot is kitaláltam hozzá. Meg kellett tudják állapítani, hogy melyik jelenet látható a képen, továbbá egy rövid párbeszédet kellett írniuk hozzá.

¹⁴ Saját kép

¹⁵ Saját kép

Mellesleg ezeket a képregény képeket be lehet sorolni a Pethőné Nagy Csilla által írt könyvben található részlethez is, amelyben az állóképekről van szó. Ugyancsak a drámapedagógiához köthető a módszer, amely az élményközpontú irodalomtanítás technikája. Ezek az állóképek egyfajta pillanatfelvételnak, szimbolikus megjelenítésnek tudhatók be, ahol az emberi test van központban, mint kifejezőeszköz. (Pethőné 2005: 207)

A képregény mellett még egyéb képeket is bevitettem az elemzéshez. Például, amikor megbeszéltük a karakterek fő jellemvonásait. Minden karakterhez kerestem képet, innen kiemelem azt, amelyet Tartuffe-höz találtam.

15. ábra¹⁶

Sok találó ábrázolást tudtam volna kivetíteni, de végül ez ragadta meg figyelmem. Órán arra kértem a gyerekeket, hogy elemezzék nekem a képet hangosan. Olyanokra voltam kíváncsi, hogy mi figyelhető meg rajta, milyen tulajdonságok jellemzik az embert a képen, milyen a testtartása, és ez mit árul el róla. Továbbá mi van a háttérben, és ez hogyan köthető Tartuffe-höz. Segítő kérdéseket csak itt-ott kellett feltennem, mivel egy kis idő után beindult a közös gondolkodás, és már jöttek is a megfejtések. Röviden összesítem, hogy miket figyeltek meg: A képen látható alak úgy viselkedik, mintha ő lenne a világ közepe, az egész kanapét elfoglalja, ezzel is kihangsúlyozza, hogy ő irányít, uralkodik, azaz nála van a hatalom. Keresztbe teszi a lábát, amely arra is utalhat, hogy kényelmesen érzi magát a pozíciójában. A tekintete komoly, és határozott. A háttérben egy Mária szobor látható, amely egyfajta keretben van. A Mária szobron egy hawaii virágfüzér van, amely azt fejezi ki, hogy az alak számára vicc a vallás, inkább egy kis könnyed üdülésnek veszi. Végül maga az alak – igaz hogy ülve – de krisztusi pózban van, a ruhája pedig utal a papok ruhájára is. Körülbelül ezek hangoztak el órán a képelemzés közben. Ennyi minden egyetlen egy kép alapján. (Az ilyen szituációk miatt tartom fontosnak és hasznosnak a vizualitás bevonását tanórákon.)

Néha szóban megkérdeztem a diákokat, hogy ezek alapján könnyebben érthető-e a tananyag, és a válasz mindig az „igen” volt. Nem is egyszer kifejezték, hogy örülnek annak, hogy ilyen színesen tanulhatják az irodalmi témákat. Emiatt a gyakorlatom alatt végig folytattam ezt a tanítási módszert.

¹⁶ Valló Zoltán, *Tartuffe* <https://cervinusteatrum.weebly.com/tartuffe.html> (2022. március 28.)

3. 4. 9. Csokonai Vitéz Mihály

Az egyetem beosztása alapján ez már hivatalosan a második félévem volt az iskolában. Az ottani mentorom már elkezdte Csokonai Vitéz Mihály tanítását, én pedig *A Magánossághoz* című verstől vettem át újra az osztályt. Tudtam, hogy ez egy olyan vers, amelyhez kevés az, ha csak órán foglalkoznak vele. Kis ismétlés után kivetítettem egy képet, majd a tanári asztalhoz sétáltam, és megálltam középen, rádőltem enyhén az asztalra, és nyugodt pozícióban megvártam, hogy mindenki rám figyeljen. Az osztály észrevette, hogy várom a teljes csöndet, így hirtelen a huszonhárom szempár már mind rám szegeződött. Aztán az első kérdésem a következő volt: Voltatok-e már igazán magányosak? Kis csönd, sok-sok bólogatás, innen-onnan szólaltak fel a gyerekek, hogy igen, persze, voltunk. A következő kérdésem az volt, hogy a magány minden esetben szomorú-e. Itt is megvártam a válaszokat. Végül a két utolsó kérdésem: Egyedül lenni szemben magamban lenni, van-e különbség? Lehetsz-e társaságban magányos? Ezt a két kérdést még közösen megbeszéltük órán. Miközben ezeket az említett kérdéseket előkészítettem, arra gondoltam, ahhoz, hogy egy olyan típusú verset, mint *A Magánossághoz* meg tudjanak érteni, és át tudják érezni, előbb saját magukban kell megtalálniuk azt az állapotot, amely a versben előkerül. Ezért házi feladatnak feladtam egy újabb vizualitáshoz kapcsolódó teendőt.

Annyi volt a tanulók dolga, hogy keressenek az interneten (vagy ha van saját) képet, amely megmutatja, hogy hol lennének szívesen, ha egyedül, magukban szeretnének lenni. Ezeket a képeket mindenki továbbította nekem a következő órára, én pedig név nélkül egyesével elhelyeztem őket egy diasorba. Nem tudták, hogy ki melyiket küldte, így azt találtam ki, hogy próbálják meg kitalálni, melyik kép kihez tartozhat. Végignéztük az összes képet. Voltak köztük tengerpartos képek, üdülős képek, hegyről letekintős képek, síelős képek, réten sétálós képek. Nagyon vegyes volt, mégis többnyire ki tudták találni, hogy a kép kihez tartozik (amelyen sokszor a képküldő is meglepődött).

Ha több időnk lett volna, még lehetett volna folytatni ezt a feladatot azzal, hogy felteszem azt a kérdést, mi történhetett a kép előtt és után, hogy gondolkodjanak rajta tovább és használják a fantáziájukat. Viszont a célt így is elértük. A házi feladatnak köszönhetően, időt kaptak arra, hogy saját magukon gondolkodjanak. Önismereti kérdésekről van szó, amelyekről az én véleményem szerint fontos beszélni az irodalomórán is. Ha pedig az önismeret felhozódott, azt sem árt tudnunk, hogy a képek tulajdonosának beazonosításakor az osztálytársak ismerete is megjelent órán. Én is, de az osztály is fel tudta azt mérni, hogy

menyire ismerik társaikat. Voltak olyan képek, amikor kórusban mondták a kép tulajdonosának nevét.

A következő vers, melyet órán megnéztünk *A tihanyi Ekhóhoz* volt. Ide is próbáltam találni képeket keresni. Megbeszéltük, hogy ki volt Ekhó, és érdekességképp kivetítettem Ekhóról és Narkisszoszról készült alkotásokat. Volt sok modern elképzelés is. Az egyiken például egy metrón ül a két szereplő, a fiú pedig az ablakon bámulja saját maga tükörképét (39. ábra). A vershez kerestem egy olyan alkotást is, amely hangsúlyozza a reménytelenséget, érzékelteti a belenyugvás fájdalmát, a szerelmi és egyéb kudarcok jelenlétét. A felsoroltakhoz a következő képet találtam.

16. ábra¹⁷

A kavargó érzelmeket, egyedüllétet, önmagam meghatározását szerintem tökéletesen reprezentálja. Van benne egyfajta távolság és ellentét is, amely a versben is megjelenik: „*Míg azok, kik bűt, bajt nem / szenvednek A boldogság karjain, / Vigadoznak a kies Fürednek / Kútfején és partjain; / Addig én itt sírva sírok.*” (Csokonai 2000: 73–74)

A vershez kiemeltém még egy képet, amelyet ugyancsak megbeszéltünk órán, és információkat csatoltunk hozzá. A versszakok végén van egy refrén, amely az utolsó sort ismétli. Az órai fejtegetés során felhozódott, hogy ez az ismétlés lehet utalás a vers címére, amelyben ott van az ekhó, azaz a visszhang. Ez a visszhang lehet a költő megerősítése. Ugyanide jutunk el, ha a partra gondolunk, ahol szintén hallhatunk visszhangot, sőt megjelenhetnek vízgyűrűk is, amelyek utalhatnak az ismétlésre. Viszont lehet a refrén egyfajta belső gondolat is, belső megerősítés. Az itt leírtakhoz kapcsoltam az alábbi képet.

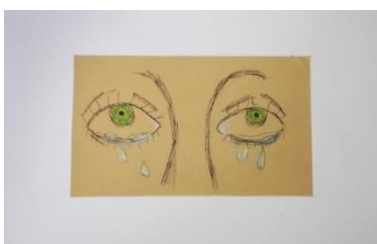

17. ábra¹⁸

¹⁷ Shin Kwang Ho, névtelen alkotás http://www.nuovo.kr/xe/eng_gallery_artists/254?ckattempt=1 (2022. március 29.)

Úgy érzem, ez a kép ismét sokkal mélyebb tartalmú. Érdekes a színhasználatot is megnézni, hogy hogyan kötődik a vers tartalmához. A vizualitás használatának módszerét ezért tartom fontosnak. Nem akármilyen képeket használok, hanem olyanokat, amelyek elgondolkodtatók, emlékeztetők, figyelemfelkeltők. Igyekszem mindig a tananyag tartalmához igazítani őket. Egy ilyen képértelmezés minden esetben hozzákapcsolható a verselemzéshez is, tehát segíti azt.

Ennél a versnél ismét kértem saját alkotásokat a diákoktól. Abból a célból adtam fel ezt a házi feladatot, hogy rávegyem őket, otthon újra gondolják végig a vers tartalmát, érzelemvilágát. A rajzok közül kettőt itt megosztok, néhányat pedig a mellékletekben (40. ábra – 44. ábra).

18. ábra¹⁹

19. ábra²⁰

Az első képen a reménytelenség és szomorúság egy tekintetben összpontosul. A rajzon még könnyek is láthatók, ezzel is hangsúlyozva a fájdalmat. A felfelé nézés pedig a könyörgést juttathatja eszünkbe, tehát egy vágyakozást valami jobb után vagy akár kétségbeesést.

Érdekes összefüggés, hogy Rudolf Arnheim könyvében van egy hasonló ábrázolás egy tekintetről. Egy Dürer-fametszet részletét lehet látni, amelyben ki van emelve a töviskoszorús Krisztus arca. A tekintetnek nagy hangsúlya van. Pár vonás elegendő arra, hogy érzékeltessék a szorongást, például a merev pupillákkal, és a lecsüngő szemhéjakkal. (Arnheim 1979: 182) Emiatt emlékeztetett erre az első képen látható tanuló alkotása, hiszen hasonló módon közelítette meg az ábrázolást. Kiemelte a tekintetet, és a szemekkel, továbbá a körülötte lévő vonásokkal érzékeltette a vers érzelemvilágát.

A másik képen a természet és város van párhuzamba állítva. Nagyon érdekes megvalósítás. A versben szó van arról, hogy a lírai én szeretne inkább elvonulni: „*Oh, van-e még egy erémi szállás, / Régi barlang, szent fedél, / Mellyben egy bölcs csendes nyugtot, hálást / E setét hegyekben lél?*” (Csokonai 2000: 75) Így jól érezhető a rajzon is, hogy a lírai én a természetet választja a város helyett. Azt is érdekes megfigyelni, hogy a város szürke, és olyan, mintha

¹⁸ Cheerted Keo, *Self Reflection*, 2019. <https://www.behance.net/gallery/68317259/Self-Reflection> (2022. március 29.)

¹⁹ Tanuló alkotása. (Saját kép)

²⁰ Tanuló alkotása. (Saját kép)

lefolyna a természet felé. Ugyanakkor valamilyen barlangnak is nézhető a szürke vonulat. Ezekkel a feladatokkal a gyerekek mindenképp fejlesztik a kreativitásukat és önkifejezésüket is.

Ahogy pedig Janus Pannoniusnál is említettem, kapcsolható ez a feladat, azaz módszer a drámapedagógiához. Idézem ismét a *Módszertani kézikönyvet*: „*A drámapedagógiában kedvelt, a képi gondolkodást, a fantázia működését, a kreativitást, a lényegkiemelést egyaránt fejlesztő eljárás. Mivel rendszerint kódváltást igényel a tanulótól [...], segítheti a jelentésteremtést, a megértést, a pontosabb vagy alaposabb értelmezést, a reflektálás szakaszában pedig, a személyes válaszok előhívását*”. (Pethőné 2005: 250)

Csokonai Vitéz Mihály további verseinek elemzéséhez rengeteg képanyagot gyűjtöttem össze, viszont ezt most nincs alkalmam bemutatni, mert fontosabbnak látom még azokat a témákat jellemezni, amelyek nagyobb órai aktivitást igényeltek. Azonban egy dolgot kiemelek még. Azokhoz a versekhez (vagy egyéb művekhez), amelyekben szerepelnek görög mitológiai utalások, általában keresek találó ábrázolásokat, hogy érthetőek legyenek a diákok számára. Fontosnak tartom, hogy ne csak szóban beszéljük meg, hogy mire vagy kire utal az a bizonyos kifejezés, hanem tudják is kötni egy képhez. Ahol tudok, filmrészletet is kivetítek. Például *Az álom* című versnél olvasható ez: „*A terhes gondokat rabláncához fűzi / Szívükből a Léthe partjaira űzi.*” (Csokonai 2000: 21) Persze a lábjegyzetnél olvasható a következő „*Léthe, a görög mitológiában az alvilág folyója; ha a holtak lelkei isznak a vízből, elfelejtik a földi szenvedéseket.*” (Csokonai 2000: 21), de ez kevés ahhoz, hogy teljesen maguk elé tudják képzelni, hogy mi is ez pontosan. Először feltettem a kérdést, hogy emlékeznek-e esetleg egy rajzfilmre vagy filmre, amelyben szerepel ez a folyó. Kicsit gondolkodtak, és valakinek eszébe jutott a *Herkules* rajzfilm, ahol látható a felejtés folyója, amelyben lelkek úsznak. Ezt egy GIF-en meg is mutattam nekik. Majd egy másik tanulónak eszébe jutott egy film, pontosabban *A Karib-tenger kalózzai: A világ végén*, ahol az egyik főszereplő meglátja hajójukról, ahogy az apja egy csónakban ülve, velük ellenkező irányban halad a vízen. Kiderül, hogy az apa már halott. Ez egyfajta szimbolikus ábrázolása annak, hogy a lélek távozik az élők világából. Igazából meglepett, hogy előkerült ez az alkotás, mert hirtelen még nekem sem jutott eszembe, amikor készültem az órára. Ugyanakkor kiegészítettem a válaszokat. Kivetítettem a *Villámtolvaj – Percy Jackson és az olimposziak* című filmnek azt a részletét, amikor a három szereplő csónakkal elutazik az alvilágba. Szimbolikusan ott is megjelenik az említett folyó. Míg utaznak, a levegőben mellettük emberi tárgyak, emlékek, elvesztett remények és teljesületlen kívánságok szállnak. Így lehet összekapcsolni a vers idézett részét a filmben megjelenő felejtéssel. Amíg néztük a jelenetet, teljes csönd volt.

Egyértelműen lekötötték őket a látottak. A célokat elértem, mert emlékezetes maradt *Az álom* vers, és közelebb került hozzájuk a filmrészletekkel. Dolgozatban pedig fel tudták idézni, mit beszéltünk meg a vershez.

3. 4. 10. Berzsenyi Dániel

A fő módszer nem változott, a költő életrajzát és verseinek elemzését találó képekkel reprezentáltam. Ahol hasznosnak éreztem, ott mélyebb tartalmú alkotásokat helyeztem el, hogy azokhoz kapcsoljuk a téma részleteit. Berzsenyi Dániel verseihez kitaláltam még két feladatot, melyen a diákok órán kellett dolgozzanak csoportokban.

Az első ilyen az *Osztályrészem* című vershez kötöttem. Bevittem egy pakli Dixit kártyát. Az osztály hat csoportot kellett alkosson. Ebben a feladatban nem szóltam bele, hogy ki kivel legyen. Körbesétáltam, és kértem, hogy húzzanak öt darab kártyát. Abból ki kellett válasszanak egyet, amely szerintük a legjobban illik a vershez. Persze ezzel nem ért itt véget a feladat. A csoport össze kellett dolgozzon, és megfelelő érveket kellett kigondoljon a választott képhez. Erre körülbelül öt, maximum tíz percet kaptak. Amikor lejárt az idő, minden csapat bemutatta, hogy mi az oka annak, hogy azt a képet választották amit. Ha valamelyik csoporthoz hozzá tudtak még szólni, akkor kiegészítették egymást.

Csak röviden egyet közülük összefoglalok. Az egyik csoport egy embert ábrázoló képet választott, aki egy réten a fűben fekszik, és az égre néz. Ide a nyugodt állapotot sorolták föl, olyan embert, aki megtalálta a helyét. A képhez még hozzákötötték a következő idézeteket a versből: „*Biztató földem: szeretett Szabadság*” (Berzsenyi 2008: 20), „*Mindenütt boldog megelégedéssel / Nézek az égre!*”. (Berzsenyi 2008: 20)

Ahogy megfigyeltem élvezték ezt a feladatot, hiszen új megközelítéssel kellett elemezzék a verset. Továbbá érdekesnek találták, hogy öt kártya közül ők dönthetik el, hogy melyik alapján mutatják be a verset. Mielőtt áttérek a másik feladat jellemzésére, hozzáteszem, hogy ebben a versben is megjelenik görög mitológiára utalás (pl. Kharübdisz), amit ismét egy filmmel szemléltettem, hogy érthető legyen a szavak súlya. Így bemutattam a *Percy Jackson: Szörnyek tengere* című filmből azt a részletet, ahol látszik Kharübdisz modern technikával, élethűen. Tehát, amikor olvassák azt a sort, hogy „*Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben / Izzada orcám*” (Berzsenyi 2008: 19), akkor már jobban el tudják képzelni azt, hogy miért pont ezt a lényt emelte ki a költő a veszély érzékeltetésére.

Az előző Dixit kártyás feladat hasonló a következőhöz, annyi különbséggel, hogy most én választottam ki hat képet az internetről, amelyhez kapcsolniuk kellett a verset. A csoportok

húzás alapján alakultak. Nem hallottam panaszkodást érte, inkább nevettek, hogy na, ebből most mi lesz. Jó megoldásnak tartom azt, hogy saját maguk húzzák – úgymond a – sorsukat. Ez a diákoknak is szimpatikus, mert van benne egy kis rejtélyesség és játékoság. A feladatot *A közelítő tél*hez készítettem. A hat csoport pedig órán (maximum) tíz percet kapott arra, hogy gondolatokat fűzzön az adott képhez. Az idő leteltével az összes csoport el kellett mondja, hogy miket kötöttek a képhez. Nagyon vegyes megoldások születtek, de mindegyik elgondolkodtató volt. Az alábbi kép váltotta ki a legszínesebb, legkreatívabb hatást. Hiába csak egy csoport képe volt, megbeszélésnél a többiek is elmondták hozzá meglátásaikat.

20. ábra²¹

Felsorolták, hogy önmagában már a színek utalnak az őszi elmúlására, és az enyhe kékség, szürkesség a közelítő telet érezteti. Voltak olyanok, akik azt mondták, hogy olyan ez a kép, mintha egy barlangban lenne, azaz mintha egy barlangból néznénk ki a világra. Az is előkerült, hogy a kép jobb felső sarkából folyó feketeség akár el is áraszthatja majd az egész képet, így borul majd minden feketeségbe. A feketeség pedig a halált jelképezi. Volt egy diák, aki azt mondta, hogy szerinte a kép fejjel lefele értelmezhető, és úgy látja a fák lombjait is. Őszintén felsorolni nem tudom, hogy mennyi mindent kapcsoltak összesen ehhez a képhez. A lényeg, amelynek külön örülök, hogy képesek voltak a vershez kötni a képet. A csoportok képeit a mellékletekben helyezem el, ott meg lehet őket nézni (45. ábra – 49. ábra). Hosszú lenne egyesével felsorolnom, hogy mennyi mindent kapcsoltak a csoportok képeikhez. Összességében azt elmondhatom, hogy figyeltek a színekre, a motívumokra, ahol pedig tudták, csatolták verssorokhoz is. Például a 48. ábra rózsájához a következőt emelték ki: „Nincs rózsás labyrinth, s balzsamos illatok / Közt nem lengedez a Zephyr.” (Berzsenyi 2008: 71) Összekötötték a rózsás kerti utat, s balzsamos illatokat a képpel, viszont hozzátették, a képen a rózsa hervadozik, tehát pont arra utal, hogy már nincs illata. Továbbá a szél elfúj a képen valamit a rózsától. A 45. ábra gyümölcskosarát a vers első sorához kapcsolták, és elmondták, hogy a képen látható a romlás. Szárad a levél, romlanak a gyümölcsök, s mindez a

²¹ Sebastian Sandu, *Passing time* <https://www.saatchiart.com/art/Painting-Passing-time/864848/7464921/view> (2022. március 29.)

halált jelképezi. A 47. ábra utal arra, hogy az ember egyszer eltűnik a földről. Az eltűnés folyamata látható a képen is. A csoport főleg ezt az idézetet emelte ki hozzá: „*Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül, / S minden mivé tűnő szárnya körül lebeg!*” (Berzsenyi 2008: 71) Továbbá a színekről beszéltek, melyek megidéznek az őszt. A 49. ábra pedig ismét egy elmúlást szimbolizál. Egy ember faágakból rajzolódik ki, amely egy könnyet hullajt, s lenéz egy új hajtásra. Ezzel kapcsolatban megkérdeztem, hogy az az új hajtás vajon a lírai én (azaz a képen szereplő alak) életét befolyásolja-e. Abban maradtunk, hogy az új hajtás, az új életet jelképezi, amely a lírai ént nem érinti. Ő csak tanúja lesz annak, hogy az élet nélküle is megy majd tovább.

Az előbbi feladathoz készítettem egy kiegészítést is. A Mentimeter oldalon megszavaztattam velük, hogy szerintük melyik kép illik a legjobban a vershez. Először a legtöbb szavazatot a 20. ábra kapta, majd a végső állás alapján az osztály a 46. ábra mellett döntött. Nem volt mindenkinél mobilinternetes okostelefon, így a huszonhárom fő helyett tizenhatan szavaztak. A mellékletekben megtekinthető a skála (50. ábra).

Még egy megjegyzés a csoportos feladatokkal kapcsolatban. Szeretem vegyesen használni a munkaformákat. Néha jó, ha a gyerekek egyedül dolgoznak valamin, vagy párokban, de kellenek a csoportos feladatok is, mivel a közös feladatmegoldás és együttlét örömforrás is. A *Gyermeklélektan* című könyvben is szó van erről. Már az óvodásoknál is megfigyelték, hogy az együtteség biztonságot nyújt és kielégíti a közlés igényét, tehát így kapcsolható az örömhöz. Az együttesen átélt élményeknek pedig nagyobb a hőfoka, és az indulati színezete fokozott. Ha felidézésre kerül a sor, árnyaltabbak érzelmileg, és tartalmilag gazdagabbak, mint az emléknyomai a magányosan átélt helyzeteknek. Ennek az együtteségnek a dinamikája az erőfeszítést fokozhatja, továbbá növelheti a teljesítményt, és a személy hatékonyságát. (Mérei, V. Binét 2016: 182) Emiatt a képeket bevonva jó, ha vannak csoportfeladatok, amelyek megadják azt a fajta biztonságot és örömet, amelyről szó volt fentebb. A tanításból ehhez a megoldáshoz lehet kapcsolni az előbbi Berzsenyi Dánielhez köthető feladatokat, továbbá a *Tartuffe* feldolgozását is. Az is kiemelendő, hogy az ilyen típusú feladatokkal hatunk a gondolkodásra, fejlődik a kreativitás, kommunikáció, véleménykifejtés, és nem utolsósorban közösségépítő is.

Berzsenyi Dániel pályájához egy házi feladatot még szeretnék megemlíteni. Azt kapta az osztály feladatnak, hogy készítsenek mémet Berzsenyi Dániel életrajzából vagy egyik művéből. Ebből néhányat bemutatok. Például az 51. ábra a költő házáat jeleníti meg, előtte pedig ő maga látható egy remeterák testtel. A humor itt abban rejlik, hogy Berzsenyi Dánielt sokszor említik a niklai remete névvel is. Az 52. ábra és 57. ábra egy életrajzi eseményre utal,

pontosabban arra, amikor Berzsenyi Dániel felutazik Pestre, és találkozik a Pesti Triász tagjaival, valamint Kölcsey Ferencével. Egy fontos mémet még kiemelnék. Egy korábbi fejezetben leírtam, hogy a média milyen nagy szerepet játszik a gyerekek életében. Miért hozom fel ezt most újra? Március 27-én Los Angelesben megrendezték a 94. Oscar-gálát. Történt aznap valami, amely hatalmas port kavart az interneten és közösségi média platformokon. A híres színész, Will Smith élőben megpofozta Chris Rockot a színpadon. Mi történt, miért történt, ki csinált mit, miért, milyen bocsánatkérő poszt? Napokig keringtek ezek a kérdések az interneten, és az emberek fejében is. Nem hazánkban történt az incidens, mégis a diákokhoz a médián keresztül szinte azonnal eljutott a hír, és egészen odáig terjedt, hogy a házi feladatban az egyik tanuló végül ezt az ominózus pillanatot ragadta ki, és készített belőle mémet. A képen a két színészt behelyettesítette Berzsenyi Dániellel és Kölcsey Ferencével, utalva ezzel a költők kapcsolatára (54. ábra). Ez a tökéletes példája annak, hogy a média milyen módon és mennyiségben befolyásolja a gyerekek mindennapjait.

A házi feladat megoldásaira visszatérve, ezek alapján is nyomon lehet követni, hogy mennyire értették meg a diákok az adott tananyagot. Ahhoz pedig, hogy a humort felhasználva mémet tudjanak készíteni valamiből, először tisztában kell lenniük az alapokkal. Én úgy érzem, ez sikerült nekik.

3. 4. 11. Edgar Allen Poe

Egy utolsó példa arra, hogy miért érdemes vizuális tartalmakat használni az irodalomoktatásban. Ahogy korábban említettem, a két tízedik osztályból én csak az egyikben tanítottam. Amikor elérkeztünk Edgar Allen Poe-hoz, az egyik legismertebb művét néztük meg, *A hollót*. Sejtettem, hogy ezt a korosztályt vonzza a rejtelmesség és a hátborzongató történetek. Emiatt olyan diasorral készültem a vershez, amely érzékelteti ezt a rejtélyt és sötétséget. Ahogy olvastuk a szöveget, egyre jobban beleélték magukat a vers mondanivalójába. Olyan diákok is megszólaltak, akik ritkábban, továbbá kiemelném, hogy olyan mély értelmezéssel egészítették ki a vers tartalmát, melyre nem is számítottam. Úgy éreztem, hogy nagyon jól tudnak kapcsolódni a vers világához, és saját érzéseiket is belerejtik az értelmezéseikbe. Azt is észrevettem, hogy a feladatmegoldás módja alapján, néhány diák a reflektív tanulási stílust alkalmazta, néhányan pedig az impulzívát. (9) Tehát voltak olyan diákok, akik gondosan átgondolták válaszaikat, mikor kérdeztem, és voltak olyanok, akik azonnal reagáltak. Az óra végén kivetítettem három-négy videót is, amely *A hollót* dolgozza fel. Volt köztük animáció és kisfilm is. A kisfilmben élő ember alakította a lírai ént. Ebből

csak egy részletet vetítettem ki, a zárójelenetet. Figyeltem az osztály reakcióját. Mindenki feszülten nézte, hogy mi történik, majd a zárásnál páran meg is szólaltak, hogy még a hideg is kirázta őket.

Sok illusztrációt kerestem a témához, hogy jobban bele tudják élni magukat a tanulók az órán hallottakba. A célokat úgy érzem, elértem, mert nagyon sok hozzászólást kaptam órán, sőt a diákok azt is kérdezték, hogy olvasunk-e majd még ehhez hasonló verset. Nemcsak felszínesen érintettük a vers tartalmát, hanem igyekeztem rávezetni őket, hogy miről is lehet szó. Az egyik legérdekesebb pontja az órának az volt, amikor megkérdeztem szerintük a lírai én a mű végén még él-e vagy meghalt. A válasz vegyes volt, viszont egyet kiemelnék. Az egyik tanuló azt mondta, szerinte még él, de olyan mintha belül meghalt volna. Már nincs értelme semminek, nem érdekli semmi, mondhatni csak vegetál, és nem tud kilépni a sötét árnyékból, azaz az érzéseiből. Ezt egy olyan tanuló mondta, akiből nem néztem ki, hogy ez a vers meg fogja érinteni, de mégis megtörtént.

Azért szerettem volna kiemelni ezt a témát, mert a másik tizedik osztályban a tanárnő nem készült képekkel és videókkal. Beszéltek röviden a költőről, majd elolvasták a verset és értelmezték. Azt mondta nekem az óra után, hogy a gyerekeknek nem tetszett a vers, sőt már idegesítette őket a sok ismétlés a versszakok végén. Megemlítettem neki, hogy ott, ahol én tartottam órát, nagyon szerették a verset, és sok hozzászólást kaptam. Megfogta az osztályt ez a téma. Azt is elmeséltem, hogy én mivel készültem az órára. Abban maradtunk a tanárnővel, hogy átküldöm neki a diasort, hogy következő órán még zárásképp röviden átvegyék általa a verset. Amikor elérkezett a másik osztálynak az irodalomórája, a tanárnő kivetítette a diasoromat, és röviden még beszéltek a versről. Óra után elmondta nekem a tanárnő, hogy így tetszett nekik a mű. Olyan hozzászólásokat kapott, hogy így már értik, miről van szó. Emiatt éreztem fontosnak kiemelni ezt a témakört. Ahhoz, hogy egy vers tartalma jobban átérezhető legyen, néha kell egy kis szemléltetés, amely bevonzza a tanulókat a vers világába. Vannak, akiknek már eleve olyan fejlett képzelőerejük, hogy nincs szükségük erre a támaszra, de sokaknak nagy segítséget nyújt a megértésben. Arra is alkalmas, hogy egy idegen témát, egy idegen érzést megismertessen a tanulókkal. Erre tökéletes példa az eset, melyet itt kifejtettem. A másik osztály, akik csak a szöveget olvasták el, nem tudták beleélni magukat a versbe, ezért unalmasnak, sőt idegesítőnek találták. A következő órán viszont megkapták hozzá azt a pluszt, amivel jobban meg tudták érteni a vers mondanivalóját, az érzésvilágát, és át tudták érezni azt a fájdalmat, amelyet a vers magában hordoz. Néhány vetített képet elhelyezek a mellékletekben. (59. ábra – 64. ábra)

4. Tapasztalati meglátások

Az előző fejezetekben igyekeztem bemutatni, hogy milyen módon tudom felhasználni és alkalmazni a vizualitást az irodalomoktatásban. Nem egy egyszerű témáról van szó, és minden bizonnyal, bőven van még mit fejleszteni, kutatni e témában. Az elképzelésem az volt, hogy logikusan felépítsem a vizualitáshoz kapcsolható részeket, kezdve a *Bevezetéssel*. Nem ok nélkül választottam a mottót. Ahogy ott is említettem, minél színesebb és kreatívabb egy prezentáció, annál többen emlékeznek rá, s általa rád. A tananyag érdekessé tétele, rögzítése és példaadás, ezek a kulcspontjai a dolgozatomnak. Olyan vizuális tartalmakat keresni, amelyek felkeltik a figyelmet, nem kevés munka. Pontosan a változékonyság miatt megeshet, hogy néhány év múlva a következő tízedik osztálynak már másmilyen képekkel kell készülni, hogy aktuálisabb legyen számukra. Viszont tapasztalatom szerint ez megéri a fáradságot. Elképesztően jó érzés látni, ahogy megcsillan a tanulók szeme valami általam vitt érdekesség láttán. Az pedig a NAT-ban is szerepel, hogy a gyermekeket jó példával kell nevelni, hogy döntéseikért felelős felnőttekké tudjanak válni, de mindenekelőtt jó emberekké.

Hadd említsek két példát. Amikor először átvettem ezt az osztályt, mindenki idegenként viselkedett. Természetes reakció volt, hiszen még nem ismertek engem, és én sem őket. Nem tudták, hogy mire számítsanak tőlem, milyen típusú óráink lesznek, és mik lesznek az elvárások. Ez lassan alakult ki. Viszont egy dolgot mindig megtettem. Az órák végén mindig kívántam nekik további szép napot. Ha hétvége volt, akkor hozzátettem, hogy szép hétvégét kívánok. Eleinte nem igazán figyeltek fel erre, csak néhány diák köszönt nekem hasonlóan. Eltelt körülbelül két-három hét, és kezdték megszokni a tanítási módszereimet. Tetszett nekik, hogy képekkel díszített diasorokkal tanulunk. Kezdték engem is jobban megismerni. Mindezt összevetve (tudom, nem tűnhet nagy dolognak, de) a néhány hét elteltével, amikor elköszöntem, az egész osztálytól innen-onnan kaptam az Önnek is szép napot kívánunk köszönéseket. Volt olyan napom is, amikor péntek délután meg sem várták, hogy szép hétvégét kívánjak, már eleve ők kezdték el mondani nekem. Hogy miért tartom fontosnak ezt megosztani? Azért, mert számomra ez azt jelenti, jó példát mutattam, és ez a példa fokozatosan beépült a mindennapjaikba. Egy leendő pedagógusnak nincs is annál jobb visszajelzés, mint ez. Ténylegesen megtapasztaltam a változást, és meg kell mondjam, hatalmas örömmel tölt el, amikor egy pénteki utolsó órán a diákoknak már minden vágyuk, hogy kifussanak az iskolából, de még így is van idejük és kedvük arra (a nagy szedelőzködésben), hogy azt mondják nekem: Szép hétvégét kívánunk, Tanárnő! Erről még

Szabó Magda egyik mondata is eszembe jutott: „*Tanár legyen a talpán, aki ötven perccel a téli vakáció kezdete előtt magára tudja vonni az osztály figyelmét.*” (Szabó 1973: 74)

Nem utolsó sorban nagy előrelépésnek tartom azt is, hogy azok a diákok, akik szeptemberben alig vagy szinte egyáltalán nem szólaltak meg, pár hét elteltével kezdtek órán véleményt alkotni. Ezt a változást pedig nemcsak én vettem észre.

A másik példám pedig a vizualitáshoz kapcsolódik. Volt olyan nap, amikor óra végén még pakoltam a teremben, és már csak két-három diák volt bent rajtam kívül. Amíg összeszedtem a dolgaimat, annyit még megkérdeztem, hogy minden érthető volt-e, amiről órán szó volt. Válaszaik alapján igen, az volt, majd az egyik lány hozzátette, hogy neki a GIF-ek mindig nagyon tetszenek, és azokra mindig emlékszik. Úgy mondta ezt, hogy erre konkrétan én nem is kérdeztem rá. Nem tudták, hogy a vizualitás szerepét szeretném megfigyelni és alkalmazni a tanórákon. Emiatt lepett meg ez a válasz. Volt egy másik eset is. Karácsonyi szünetben történt, hogy az egyik lány írt nekem Messengeren. Elküldött egy mémet, és hozzátette, hogy elnézést, hogy szünetben zavar, de arról a képről (amit küldött) én jutottam eszébe, és muszáj volt továbbírta nekem. Ezek mind pozitív visszacsatolások a gyakorlatomra. Az ilyen visszajelzések miatt is érzem, hogy van értelme annak, hogy a vizualitást használjuk az irodalomoktatásban. Lehet hozzájuk egyéni, páros vagy csoportos feladatot kitalálni. Sőt házi feladatnak is fel lehet adni különböző megoldásokkal. Például lehet velük képregényt készíttetni, drámákhoz maszkokat alkotni, vagy tanulókártyákat rajzoltatni. Akár képverseket is meg lehet nézni és alkotni. (Ott például a „*befogadás első lépése vizuális, a második szemantikai, de ez utóbbi egy ránézésre felfogható*”. (Bollobás 2021)

Rengeteg dologhoz lehet kapcsolni a vizualitást. Ha valaki jobban ért a digitális programokhoz, akkor esélyt kell adni arra is, hogy annak segítségével alkosson valamit (ld. 43. ábra). Ha pedig tudnak használni vágóprogramot, versfilmek készítését is ki lehet próbálni. Én ezt a módszert csak a tízedik osztályban próbáltam ki, de minden évfolyamnál meg lehet találni, hogy mi köti le őket, mit találnak érdekesnek, és hozzá lehet azokat kötni az irodalomhoz. Mindent összevetve én jónak, sikeresnek és hatékornak találom a vizualitás szerepét és módszerét a tanításban. Pozitív élménynek éltem meg a gyakorlatot, amelyből sok tapasztalatot gyűjtöttem, és megerősített abban, hogy mindenképp megéri belefektetni az időt és energiát a megfelelő képek, GIF-ek és videók keresésébe, továbbá a színes diasorok megalkotásába.

4. 1. Felmérés összefoglalása

Amikor visszatértem az iskolába a második félévre (tehát januártól), akkor eszembe jutott, hogy készíték egy apró felmérést, amely jelzi nekem, hogy az előző félévből mely információk, tananyagok maradtak meg a diákok fejében. Ezt a felmérést egy Google-úrlappal oldottam meg. Kiválasztottam egy napot január végén, és az osztállyal bementem az informatika terembe, hogy mindenki egyszerre tudja segítség nélkül kitölteni a feladatlapot. Minden kérdésnél egy képre kérdeztem rá, amelyet szeptember és december között vettünk közösen. Az eredményből látom, hogy mi rögzült, és esetleg melyek azok a témák, amelyek kissé elfelejtődtek. Az eredményt elhelyezem a mellékletben a második pontnál.

Az osztály teljes létszáma huszonhárom fő, de amikor a felmérést kitöltötték, hiányzott egy tanuló, így összesen huszonkét diák töltötte ki. Ahogy lehet látni, a személyek felismerését a túlnyomó többség eltalálta, csak két-három diák jelölt mást az első négy kérdésnél. A további kérdések a képekhez csatolt információkra összpontosultak. Nem sorolom fel az egészet pontról pontra, hanem csak szeretném megjegyezni, hogy az összes ilyen jellegű kérdésnél nagyobb százalékot ért el a helyes megoldás. Tehát maximum négy vagy öt gyereket érint az, hogy más választ jelöltek be. Viszont előfordul olyan is, ahol csak egy gyerek jelölt helytelen választ. Van olyan is, ahol mindenki helyesen jelölte a választ, például Voltaire *Candide* című művénel mindenki emlékezett a képre, amelyet az utópiához kötöttünk.

Az utolsó öt kérdésben konkrétan rákérdeztem, hogy segítettek-e a képek, GIF-ek és videók a tanulásban. Azt is megkérdeztem, hogy könnyebben meg tudták-e jegyezni a tananyagot ezeknek köszönhetően. A többség válasza az igen, sokat segített volt. Arra is kitértem, hogy amikor órán visszakérdezek egy tananyagot, akkor emlékeznek-e a képekre, amit hozzá vettünk. Egy nemleges válasz sem volt. A többség a többnyire igent jelölte meg, a másik fele pedig osztozott az igen szinte mindig, és igen, mindig válaszokon. Az utolsó előtti kérdésem az volt, hogy szeretnék-e, hogy továbbra is kössük az irodalomórán vett anyagot képekhez, GIF-ekhez és videókhoz. A válasz 100%-ban igen volt. Végül az utolsó kérdésben azt kértem, hogy jelöljék be egy skálán, hogy mennyire érezték segítségnek a tanulásban a képek, GIF-ek és videók használatát és jelenlétét. A nulla jelenti azt, hogy semennyire, az ötös azt, hogy teljes mértékben. A huszonkét főből kilenc jelölte be a négyest a skálán, és tizenhárman az ötöst. Tehát a visszajelzések alapján a vizualitás használata és mint módszer segítette a tanulókat az irodalom tantárgyból.

Zárásként egy kérdést tettem föl, amelyet nem volt kötelező kitölteni. Megkértem a tanulókat, hogy nyugodtan írják le nekem, ha van bármi meglátásuk, véleményük az

óráimmal kapcsolatban. Lehet ez pozitív, de negatív is. Leírhatják nekem, hogy tetszettek-e az óráim, és ha igen, miért, ha nem, akkor miért nem. Esetleg hiányoltak-e valamit, vagy volt-e kedvenc tananyaguk. Mivel már nagyon a végén járok, engedjék meg, hogy idézzek néhány választ innen. Mivel a teljes felmérés anonim volt, névtelenül teszem közzé néhányuk véleményét, és számozva különböztetem meg mondataikat. Tanuló (1): *„A kedvenc óráim, a tanárnő órái. Nagyon jól tudja elmagyarázni a dolgokat, és tetszik, hogy használ képeket és GIF-eket, amik rávezetnek a dolgokra. Nekem sokat segít.”* Tanuló (2): *„Én mindig nagyon élveztem az órákat, nagyon tetszettek a prezentációk, és így sokkal sokszínűbbek, érdekesebbek voltak az órák.”* Tanuló (3): *„Nagyon szeretem ezekkel a képekkel megszínesített irodalomórákat.”* Tanuló (4): *„Nagyon tetszettek az órák. Nagyon jó tanárnak tartom önt. Sok sikert az egyetemmel és a pályájával.”* Tanuló (5): *„Nagyon tetszettek az órák, és a ppt-k is jók voltak. Én örültem a képeknek, mert a dolgozatnál is sokat segített. A ppt-vel nekem csak annyi volt a problémám, hogy nagyon sokat kellett valamikor írni, de ezen kívül nagyon élveztem az órákat, és nekem hiányzott, amikor nem volt.”* Tanuló (6): *„Szerintem nagyon jól teltek az órák. Külön kiemelném, hogy rendkívül hasznosnak találtam a szépen kidolgozott, igényes prezentációkat.”*²² Azt hiszem, hogy mindezek után felesleges lenne bármi más alátámasztást hoznom a vizualitáshoz. Az, hogy a gyerekek tanórán éreztetik velem, szeretnek ezzel a módszerrel haladni, továbbá anonim is közlik, szerintem elegendő válasz arra, hogy megéri így folytatnom a tanítást.

²² Tanulói vélemények (anonim).

Irodalomjegyzék

- (1) Arden, Paul. A–Z Quotes. <https://www.azquotes.com/quote/1415954> (2022. február 03.)
- (2) *Magyar Tudomány* 2018/6. Akadémiai Kiadó. Budapest.
https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f8111_p29#matud_f8111_p29 (2022. március 31.)
- (3) 5/2020. (I.31.) Kormányrendelet. Nemzeti alaptanterv (2020)
<https://magyarkozlony.hu/hivatalos-lapok/W9ZA7MosmQMgeAwEaOe15e31ff6382afa/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/letoltes> (2022. február 27.)
- (4) *Magyar Tudomány* 2018/6. Akadémiai Kiadó. Budapest.
https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f8110_p6#matud_f8110_p6 (2022. március 31.)
- (5) Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára. Oktatási Hivatal.
https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_evf
(2022. február 27.)
- (6) Cultura Colectiva 2022. *This strange theory claims Anne Hathaway's husband is Shakespeare's reincarnation.* <https://culturacolectiva.com/lifestyle/anne-hathaway-husband-theory-william-shakespeare/> (2022. március 24.)
- (7) Nagy Enikő Sr. Kriszta 2009. *Kett-módszer. Eredete, alapelvei, tartalma és eljárásai.* https://epa.oszk.hu/00900/00939/00110/2009_10_08_00110.htm (2022. június 14.)
- (8) Dr. Kaposi József 2016. *Kutatásalapú fejlesztés.* https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/1.nap_plenaris_kutatasalapu_fejlesztes_kaposi_jozsef.pdf (2022. június 30.)
- (9) Mentorháló.
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Tanulok_s_tanulcsoportok_megismerse_-_kiemelt_figyelmet_ignyl_tanulk/5_tanulsi_stlus_s_stratgia.html (2022. június 30.)
- Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2005. *Retorika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Arnheim, Rudolf 1979. *A vizuális élmény: Az alkotó látás pszichológiája* (ford.: Szili József és Tellér Gyula). Gondolat Kiadó. Budapest.
- Atkinson, Richard C., Ernest Hilgard, Edward E. Smith, Susan Nolen-Hoeksema, Barbara L. Fredrickson és Geoffrey R. Loftus 2005. *Pszichológia* (ford.: Boross Ottilia, Gábris Krisztián, Ivády Rozália Eszter és Nábrády Mária). Osiris Kiadó. Budapest.

- Augustinus, Aurelius 1982. *Vallomások* (ford.: Városi István). Gondolat Kiadó. Budapest.
- Baddeley, Alan 2005. *Az emberi emlékezet* (ford.: Racsmány Mihály). Osiris Kiadó. Budapest.
- Bakos Ferenc szerk. 1989. *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Balázs Béla 1984. *A látható ember – A film szelleme*. Gondolat Könyvkiadó. Budapest.
- Bauer András és Berács József 2017. *Marketing*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
<https://doi.org/10.1556/9789634540076>
https://mersz.hu/hivatkozas/dj204m_83_p22#dj204m_83_p22 (2022. március 31.)
- Bereményi Géza 2008. *150 dalszöveg: Cseh Tamás zenéjére*. Napkút Kiadó. Budapest.
- Béres István 2007. A vizuális kommunikáció egyes aspektusai. A fényképről mint képtípusról. In: Fehér Katalin (szerk.) *Tanulmányok a társadalmi kommunikáció témaköréből*. L'Harmattan Kiadó. Budapest.
- Berzsenyi Dániel 2008. *Válogatott versek*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Bollobás Enikő 2021. *Ami szép, az nehéz*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
<https://doi.org/10.1556/9789634545804>
https://mersz.hu/hivatkozas/m824aszan_11_p10#m824aszan_11_p10 (2022. március 31.)
- Buckingham, David 2005. *Médiaoktatás* (ford.: Károlyi Júlia). Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest.
- Csokonai Vitéz Mihály 2000. *Versek*. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Da Silva Neves, Rui 2000. *Emlékek, képek, gondolatok: Bevezetés a kognitív pszichológiába* (ford.: Király Ildikó). Osiris Kiadó. Budapest.
- Dr. Czigler István szerk. 1992. *A tanulás és emlékezés pszichológiája: Szöveggyűjtemény II.* Tankönyvkiadó. Budapest.
- Gombrich, E. H. 1983. *A művészet története* (ford. G. Beke Margit és Falvy Mihály). Gondolat Kiadó. Budapest.
- Hunyady György és Székely Mózes szerk. 2003. *Gazdaságpszichológia*. Osiris Kiadó. Budapest.

- Izsó Lajos és Becker György szerk. 2016. *Termékélmény*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
<https://doi.org/10.1556/9789630597791>
https://mersz.hu/hivatkozas/dj155t_20_p70#dj155t_20_p70 (2022. március 31.)
- Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor és Kovalovszky Miklós szerk. 1992. *Magyar Értelmező Kéziszótár L–Zs.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kárpáti Andrea 2019. *A gyermekrajztól a fiatalok vizuális nyelvégig*. Akadémiai Kiadó. Budapest. <https://doi.org/10.1556/9789634543626>
https://mersz.hu/hivatkozas/m624agyafvny_43_p6#m624agyafvny_43_p6 (2022. március 31.)
- Kárpáti Andrea szerk. 2019. *Vizuális kommunikáció az oktatásban*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Kiadó. Budapest.
http://vizualiskultura.elte.hu/sites/default/files/announcement/vizualis-kommunikacio-az-oktatasban_intera-1.pdf (2022. március 05.)
- Márkus Attila 2016. *Neurológia*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
<https://doi.org/10.1556/9789630597333>
https://mersz.hu/hivatkozas/m28n_chap06_level2_sec10_p21#m28n_chap06_level2_sec10_p21 (2022. március 31.)
- Mello, Anthony de 2005. *A csend szava*. (ford.: Török Ferenc). Korda Kiadó. Kecskemét.
- Mérei Ferenc és V. Binét Ágnes 2016. *Gyermeleléktan*. Libri Kiadó. Budapest.
- Nagy József 2002. *XXI. század és nevelés*. Osiris Kiadó. Budapest.
- O'sullivan, Tim, Brian Dutton és Philip Rayner 2002. *Médiaismeret* (ford.: Bényei Judit). Korona Kiadó. Budapest.
- Pethőné Nagy Csilla 2005. *Módszertani kézikönyv*. Korona Kiadó. Budapest.
- Puczkó László és Rátz Tamara 2017. *Az attrakciótól az élményig*. Akadémiai Kiadó. Budapest. <https://doi.org/10.1556/9789630598835>
https://mersz.hu/hivatkozas/dj235aaae_68_p5#dj235aaae_68_p5 és
https://mersz.hu/hivatkozas/dj235aaae_68_p2#dj235aaae_68_p2 (2022. március 31.)
- S. Pásztor Judit főszerk. 2021. *Irodalom 10*. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest.
- Shakespeare, William 1976. *Öt dráma*. Európa Könyvkiadó. Budapest.

Szabó Magda 1973. *Születésnap*. Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest.

Ábrajegyzék

B. M., Augusto. *Mother Earth*. <https://posterandframe.com/products/mother-earth> (2022. március 20.)

Blacksmiley. *The Prison of the Mind*. https://artcorgi.com/featured_item/prison-mind/ (2022. március 25.)

Caravaggio. *Basket of Fruit Detail Bacchus*. <https://pixels.com/featured/basket-of-fruit-detail-bacchus-caravaggio.html> (2022. március 29.)

Carling, James. *The Raven*. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Carling_the_raven_36.jpg (2022. június 14.)

Cecile, Agnes. *Drawing Restraints*. <https://www.eyesonwalls.com/products/drawing-restraints-fine-art-print> (2022. március 25.)

Chagoya, Enrique 1989. *Thesis / Antithesis*. <https://art.famsf.org/enrique-chagoya/thesis-antithesis-199487a> (2022. március 27.)

Doré, Gustave. Edgar Allan Poe's *The Raven*. <https://www.historyhit.com/1845-edgar-allan-poes-raven-published/> (2022. június 14.)

Forkosh, Nadiia.
<https://www.istockphoto.com/hu/search/2/image?mediatype=illustration&phrase=dying+cr ops> (2022. március 29.)

Fornasiero, Tito 2012. *Autunno al Parco del Ticino*.
<https://www.artmajeur.com/en/titofornasiero/artworks/6580336/autunno-al-parco-del-ticino> (2022. március 29.)

Gogh, Vincent van 1888. *Sprig of Flowering Almond in a Glass*.
<https://www.vangoghmuseum.nl/en/collection/s0184V1962> (2022. március 20.)

Heuer, Abe. *Alone but not lonely*. <https://indusscrolls.com/alone-poem-by-devika-warrier> (2022. március 20.)

Hilliard, Nicholas 1592. *The Hardwick Portrait*.
<https://www.nationaltrustcollections.org.uk/object/1129128> (2022. március 22.)

I. Erzsébet aláírása

- [https://hu.wikipedia.org/wiki/I. Erzs%C3%A9bet angol kir%C3%A1lyn%C5%91](https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Erzs%C3%A9bet_angol_kir%C3%A1lyn%C5%91) (2022. március 22.)
- Ismeretlen szerző. <https://cutewallpaper.org/download.php?file=/23/abstract-creepy-art-wallpaper/54771480.jpg> (2022. március 20.)
- Ismeretlen szerző. <https://hu.pinterest.com/pin/537898749228510767/> (2022. március 24.)
- Ismeretlen szerző. <https://hu.pinterest.com/pin/623748617128393350/> (2022. március 25.)
- Ismeretlen szerző. Shakespeare Globe. <https://www.dkfindout.com/us/music-art-and-literature/shakespeares-globe/> (2022. március 22.)
- Ismeretlen szerző. St. Peter's Basilica. <https://www.shutterstock.com/hu/image-photo/interior-st-peters-basilica-rome-italy-70576735> (2022. március 26.)
- Keo, Cheerted 2019. *Self Reflection*. <https://www.behance.net/gallery/68317259/Self-Reflection> (2022. március 29.)
- Knaus, Vincent. *Spirit of a Dying Rose*. <https://fineartamerica.com/featured/spirit-of-a-dying-rose-vincent-knaus.html?product=art-print> (2022. március 29.)
- Leitzel, Karl Eric. *Raven and Bust of Pallas*. <https://www.goodreads.com/review/show/2132726975> (2022. június 14.)
- Longwilai, Arthit <https://br.pinterest.com/pin/522839837973968143/?mt=login> (2022. március 27.)
- Maisto, Giovanni. *Dissolve*. <https://www.artstation.com/artwork/y6kzn> (2022. március 29.)
- Miller, M. Wayne. *The Raven*. <https://www.tumgir.com/tag/bust%20of%20pallas> (2022. június 14.)
- Reiner, Richard. *Standing Alone*. <https://www.saatchiart.com/art/Painting-Standing-Alone/986455/3572164/view> (2022. március 20.)
- Revoy, David 2006. *Narcissus & Echo*. <https://www.davidrevoy.com/article206/narcissus-echo> (2022. március 28.)
- Sandu, Sebastian. *Passing time*. <https://www.saatchiart.com/art/Painting-Passing-time/864848/7464921/view> (2022. március 29.)
- Shin Kwang Ho. Névtelen alkotás. http://www.nuovo.kr/xe/eng_gallery_artists/254?ckattempt=1 (2022. március 29.)

Siqueira, Cristiano. *Edgar Allan Poe*. <https://crisvector.myportfolio.com/portraits> (2022. június 14.)

Swart, Allan. *Scales Of Justice*. <https://fineartamerica.com/featured/3-scales-of-justice-watercolor-allan-swart.html> (2022. március 27.)

Swiatlon, Alicja. *Thesis Antithesis Synthesis*. <https://www.saatchiart.com/art/Painting-Thesis-Antithesis-Synthesis/756023/2318345/view> (2022. március 27.)

Tukker, Leon. *Kitbash 3D - Utopia set Cover*. <https://www.artstation.com/artwork/IPloG> (2022. március 27.)

Valló Zoltán. *Tartuffe*. <https://cervinusteatrum.weebly.com/tartuffe.html> (2022. március 28.)

Volodchenko, Daniil 2018. *Edgar Allan Poe*. <https://ipoenoticias.tumblr.com/post/180995770133/edgar-allan-poe-by-daniil-volodchenko> (2022. június 14.)

Wildish, Stephen. *Hamilion*. <https://www.stephenwildish.co.uk/?itemId=5a5muxy1yc8anu6g7bfivyormgzmn> (2022. március 25.)

Mellékletek

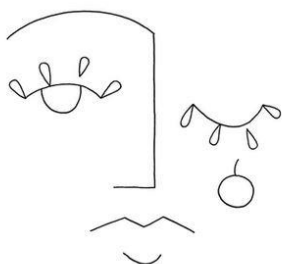
1. Képek:

21. ábra²³

22. ábra²⁴

23. ábra²⁵

24. ábra²⁶
Szellemesség

25. ábra

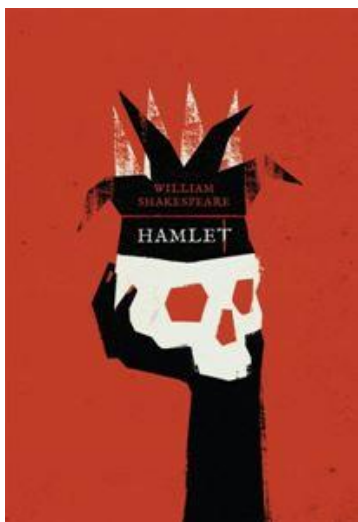
26. ábra
Egyirányú elmúlás

²³ Richard Reiner, *Standing Alone* <https://www.saatchiart.com/art/Painting-Standing-Alone/986455/3572164/view> (2022. március 20.)

²⁴ Vincent van Gogh, *Sprig of Flowering Almond in a Glass*, 1888. <https://www.vangoghmuseum.nl/en/collection/s0184V1962> (2022. március 20.)

²⁵ Augusto B. M., *Mother Earth* <https://posterandframe.com/products/mother-earth> (2022. március 20.)

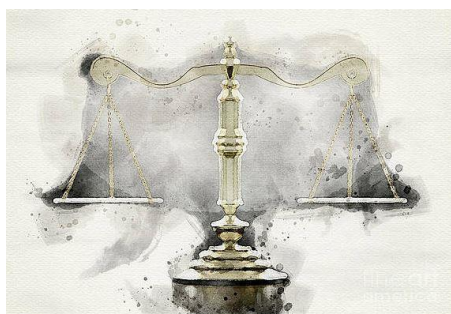
²⁶ Tanuló alkotása (saját kép): 24. ábra – 26. ábra

27. ábra²⁷

28. ábra²⁸

29. ábra²⁹

30. ábra³⁰

31. ábra³¹

32. ábra³²

²⁷ Ismeretlen szerző <https://hu.pinterest.com/pin/537898749228510767/> (2022. március 24.)

²⁸ Stephen Wildish, *Hamlion* <https://www.stephenwildish.co.uk/?itemId=5a5muxy1yc8anu6g7bfivyormgzmn> (2022. március 25.)

²⁹ Allan Swart, *Scales Of Justice* <https://fineartamerica.com/featured/3-scales-of-justice-watercolor-allan-swart.html> (2022. március 27.)

³⁰ Alicja Swiatlon, *Thesis Antithesis Synthesis* <https://www.saatchiart.com/art/Painting-Thesis-Antithesis-Synthesis/756023/2318345/view> (2022. március 27.)

³¹ Enrique Chagoya, *Thesis / Antithesis*, 1989. <https://art.famsf.org/enrique-chagoya/thesis-antithesis-199487a> (2022. március 27.)

³² Leon Tukker, *Kitbash 3D - Utopia set Cover* <https://www.artstation.com/artwork/lPloG> (2022. március 27.)

33. ábra³³

34. ábra

35. ábra

36. ábra

37. ábra

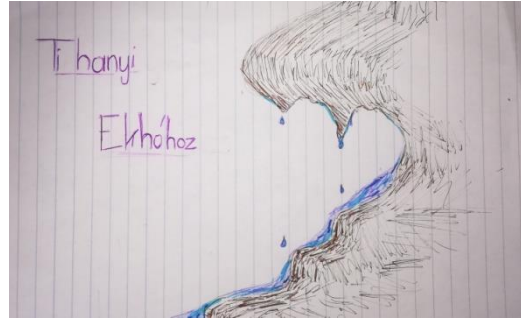

38. ábra

³³Saját képek (33. ábra–38. ábra)

39. ábra³⁴

40. ábra³⁵

41. ábra

42. ábra

43. ábra

44. ábra

³⁴ David Revoy, *Narcissus & Echo*, 2006. <https://www.davidrevoy.com/article206/narcissus-echo> (2022. március 28.)

³⁵ Tanuló alkotása (saját kép): 40. ábra – 44. ábra

45. ábra³⁶

46. ábra³⁷

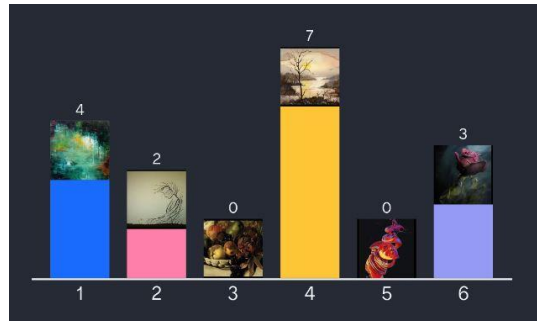
47. ábra³⁸

48. ábra³⁹

49. ábra⁴⁰

50. ábra⁴¹

³⁶ Caravaggio, *Basket of Fruit Detail Bacchus* <https://pixels.com/featured/basket-of-fruit-detail-bacchus-caravaggio.html> (2022. március 29.)

³⁷ Tito Fornasiero, *Autunno al Parco del Ticino*, 2012.

<https://www.artmajeur.com/en/titofornasiero/artworks/6580336/autunno-al-parco-del-ticino> (2022. március 29.)

³⁸ Giovanni Maisto, *Dissolve* <https://www.artstation.com/artwork/y6kzn> (2022. március 29.)

³⁹ Vincent Knaus, *Spirit of a Dying Rose* <https://fineartamerica.com/featured/spirit-of-a-dying-rose-vincent-knaus.html?product=art-print> (2022. március 29.)

⁴⁰ Nadiia Forkosh <https://www.istockphoto.com/hu/search/2/image?mediatype=illustration&phrase=dying+crops> (2022. március 29.)

⁴¹ Saját kép a Mentimetre-ről.

51. ábra⁴²

52. ábra

53. ábra

54. ábra

55. ábra

56. ábra

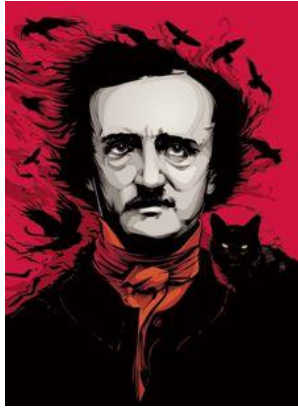

57. ábra

58. ábra

⁴² Tanuló alkotása (saját kép): 51. ábra–58. ábra

59. ábra⁴³

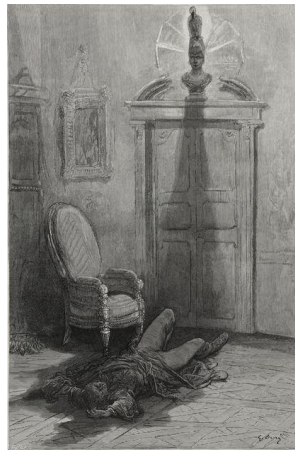
60. ábra⁴⁴

61. ábra⁴⁵

62. ábra⁴⁶

63. ábra⁴⁷

64. ábra⁴⁸

⁴³ Cristiano Siqueira, *Edgar Allan Poe* <https://crisvector.myportfolio.com/portraits> (2022. június 14.)

⁴⁴ Daniil Volodchenko, *Edgar Allan Poe*, 2018 <https://ipoenoticias.tumblr.com/post/180995770133/edgar-allan-poe-by-daniil-volodchenko> (2022. június 14.)

⁴⁵ Karl Eric Leitzel, *Raven and Bust of Pallas* <https://www.goodreads.com/review/show/2132726975> (2022. június 14.)

⁴⁶ M. Wayne Miller, *The Raven* <https://www.tumgir.com/tag/bust%20of%20pallas> (2022. június 14.)

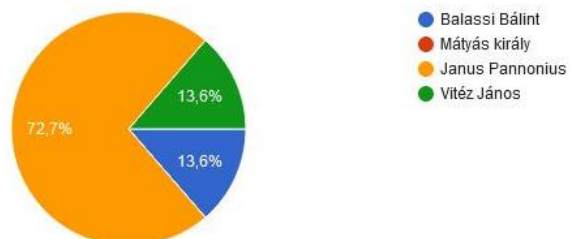
⁴⁷ Gustave Doré, *Edgar Allan Poe's The Raven* <https://www.historyhit.com/1845-edgar-allan-poes-raven-published/> (2022. június 14.)

⁴⁸ James Carling, *The Raven* https://en.wikipedia.org/wiki/File:Carling_the_raven_36.jpg (2022. június 14.)

2. Felmérés eredményei (Google-űrlap – képek)

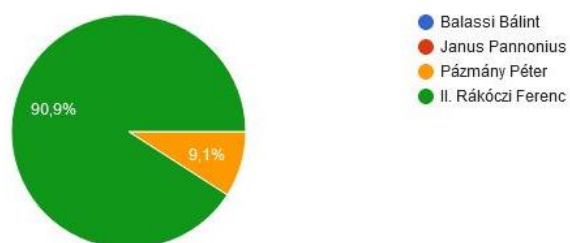
Ki látható a képen? (1)

22 válasz

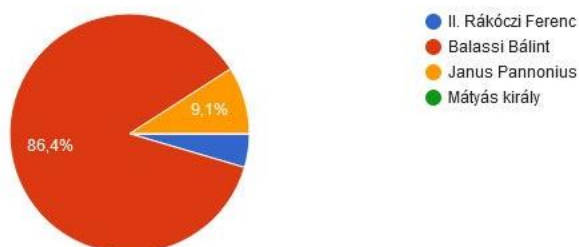
Ki látható a képen? (2)

22 válasz

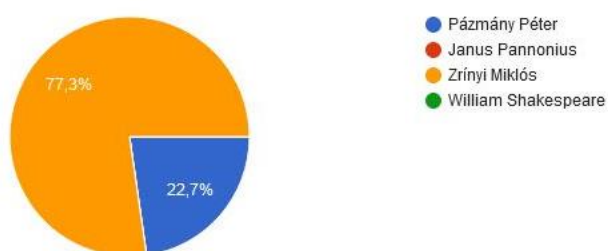
Ki látható a képen? (3)

22 válasz

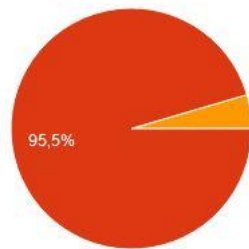
Ki látható a képen? (4)

22 válasz

Nézd meg a képet, és jelöld be azt a választ, amihez órán kapcsoltuk.

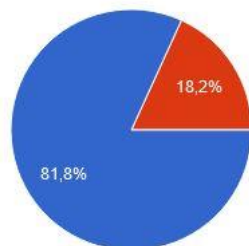
22 válasz

- Janus P: Búcsú Váradtól - búcsúvers
- Janus P: Egy dunántúli mandulafáról - reménytelen jövő képe
- Janus P: Búcsú Váradtól - tájleíró vers
- Janus P: Egy dunántúli mandulafáról - boldog, elégedett jelen

Melyik korstílusnál néztük meg ezt a képet / épületet?

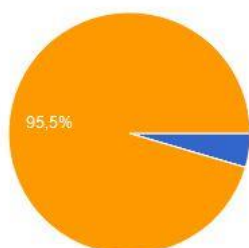
22 válasz

- barokk
- reneszánsz

A barokk korstílusnál beszéltünk a szobrászatról, festészetről és zenéről is. Az alábbi kép egy TikTok videóból származik, amit órán közösen megnéztünk. Melyik zene szolt ebben a TikTok videóban?

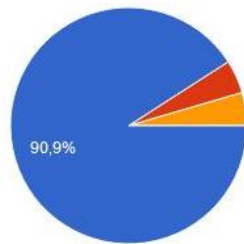
22 válasz

- Johann Sebastian Bach - Air
- Henry Purcell - Rondeau from Abdelazer
- Antonio Vivaldi - The Four Seasons

Kit látunk a képen, és melyik korstílushoz kapcsoltuk?

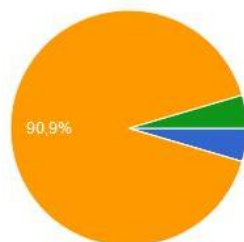
22 válasz

- I. Erzsébet; angol reneszánsz
- I. Mária; barokk
- I. Erzsébet; barokk
- I. Johanna; reneszánsz

Kihez kötöttük az alábbi képet?

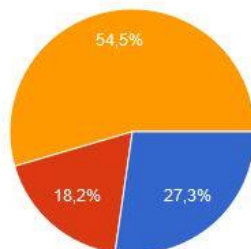
22 válasz

- Molière
- Christopher Marlowe
- William Shakespeare
- VIII. Henrik

Jelöld be azt a költőt, akinél az alábbi dia alapján megbeszéltük, hogy milyen nyelveken tudott!

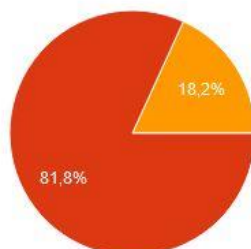
22 válasz

- Janus Pannonius
- Zrínyi Miklós
- Pázmány Péter

Mit árul el a kép az eposzokról?

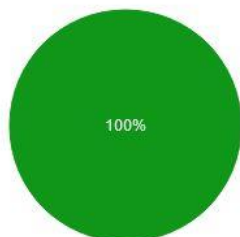
22 válasz

- időmértékes verselésű
- először szájhagyomány útján terjedt
- egész közösségre kiható eseményt dolgoz fel
- hősköltemény

Melyik eposzi kelléket kötöttük az alábbi képhez? (1)

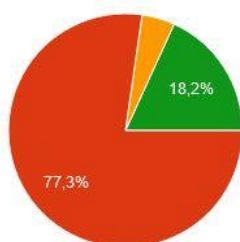
22 válasz

- invokáció (segélykérés)
- deus ex machina (isteni közbeavatkozás)
- epitheton ornans (állandó jelző)
- enumeráció (seregszemle)

Melyik eposzi kelléket kötöttük az alábbi képhez? (2)

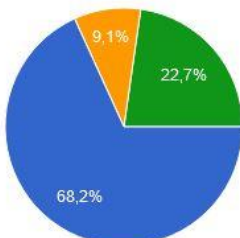
22 válasz

- enumeráció (seregszemle)
- epitheton ornans (állandó jelző)
- invokáció (segélykérés)
- deus ex machina (isteni közbeavatkozás)

Melyik eposzi kelléket kötöttük az alábbi képhez? (3)

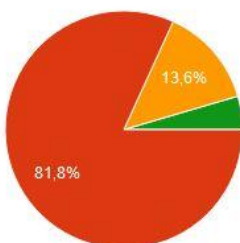
22 válasz

- invokáció (segélykérés)
- enumeráció (seregszemle)
- deus ex machina (isteni közbeavatkozás)
- epitheton ornans (állandó jelző)

Melyik eposzi kelléket kötöttük az alábbi képhez? (4)

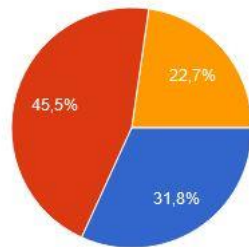
22 válasz

- enumeráció (seregszemle)
- deus ex machina (isteni közbeavatkozás)
- invokáció (segélykérés)
- epitheton ornans (állandó jelző)

Melyik művet tudnád a képhez csatolni?

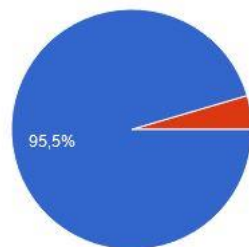
22 válasz

- Mikes Kelemen - Törökországi levelek
- Pázmány Péter - Isteni igazságra vezérlő kalauz
- Tasso - A megszabadított Jeruzsálem

Jelöld be a helyes választ!

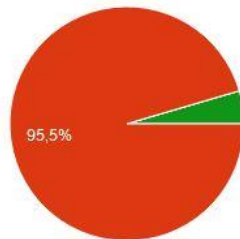
22 válasz

- Ezt a képet a Szigeti veszedelem c. műhöz csatoltuk, mert fontos szerepet játszik benne Isten és a vallásos motívumok.
- Ezt a képet Pázmány Péter prédikációinál vettük. P. Péter írt a keresztény élet fontosságáról.

Melyik korszakhoz kapcsoltuk ezt a mémet?

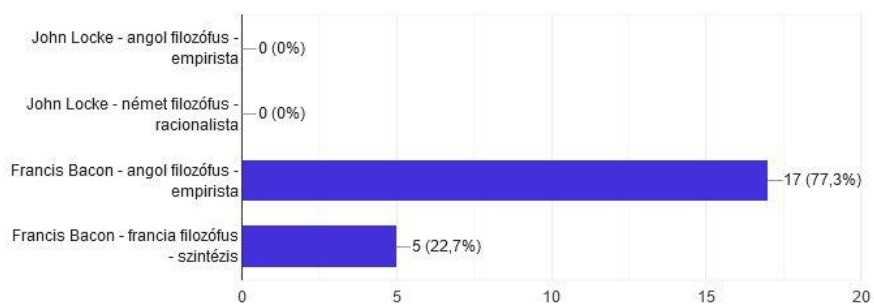
22 válasz

- romantika
- felvilágosodás
- rokokó
- ellenreformáció

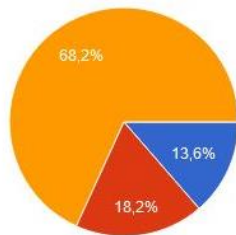
Jelöld be azt a választ, amit órán ehhez a képhez kötöttünk!

22 válasz

Jelöld be a kép alapján a helyes választ!

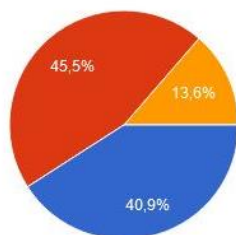
22 válasz

- tézis -> szintézis = antitézis
- antitézis -> tézis = szintézis
- tézis -> antitézis = szintézis

Az órán megbeszéltek alapján, mit ábrázol ez a kép? (1)

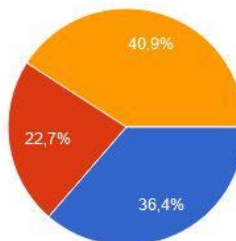
22 válasz

- deizmus
- panteizmus
- materializmus

Az órán megbeszéltek alapján, mit ábrázol ez a kép? (2)

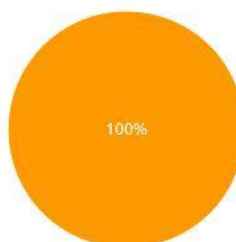
22 válasz

- deizmus
- panteizmus
- materializmus

Melyik műnél vettük ezt a képet, és mire utal?

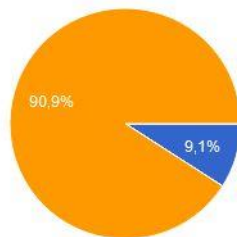
22 válasz

- Cervantes - Don Quijote (illúzió)
- Zrínyi Miklós - Szigeti veszedelem (égi győzelem)
- Voltaire - Candide (utópia)
- Molière - Tartuffe (egy helyszínen játszódik)

Jelöld be azt, ami a kép alapján illik a Candide c. műhöz!

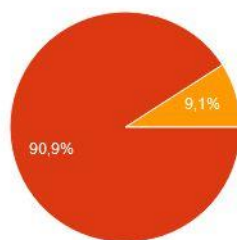
22 válasz

- A mű elején Candide kertészkedik.
- A mű végén a szereplők egy kertben vannak, ami nem tartogat számukra semmi jót.
- A mű végén egy kertben vannak, ami a harmónia és boldogság szimbóluma.
- A szereplők Eldorádban földet művelnek.

Kit látunk a képen?

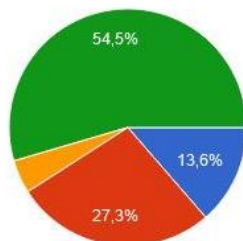
22 válasz

- Damis
- Tartuffe
- Orgon
- Cléante

Melyik jelenetet látjuk a képen a Tartuffe-ből?

22 válasz

- Orgon próbálja elcsábítani Elmirát, az asztal alatt pedig Damis rejtőzködik.
- Dorine le akarja leplezni Cléante-ot, Orgon pedig az asztal alatt hallgatózik.
- Pernelle asszony meg akarja csalni férjét, de nem tudja, hogy ő az asztal alatt hall mindent.
- Elmira le akarja leplezni Tartuffe-öt férje előtt, aki az asztal alatt rejtőzik.

Segítettek-e a tanulásban az órán kivetített képek, gifek, videók?

22 válasz

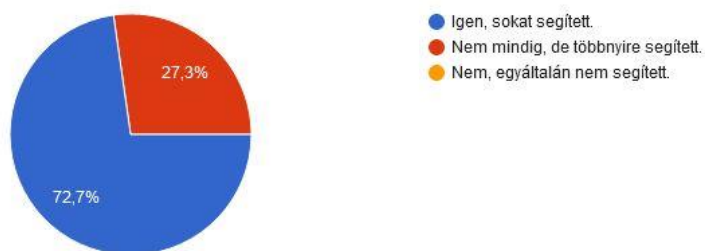

- Igen
- Nem

Könnyebben meg tudtad-e jegyezni az anyagot a képeknek és gifeknek köszönhetően?
(Tehát jobban rögzült-e a tananyag emiatt?)

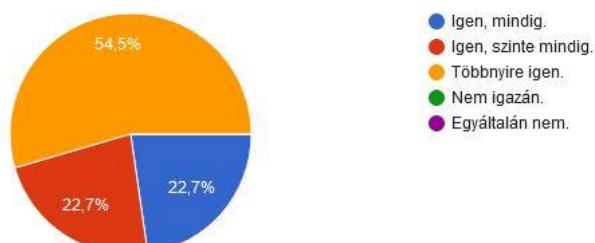

22 válasz

Amikor visszakérdeztem egy anyagrészt (pl. eposzi kellékek, utópia stb.), eszedbe jutott-e a kép vagy gif, amit hozzá megbeszéltünk?

22 válasz

Szeretnéd, hogy irodalomórán továbbra is kössük képekhez, videókhoz, gifekhez az aktuális anyagot?

22 válasz

Jelöld be a skálán, hogy mennyire érzed segítségnek a tanulásban a képek, gifek, videók használatát, jelenlétét irodalomórán!

22 válasz

